

Центральноукраїнський національний технічний університет
Центр заочної та дистанційної освіти
Кафедра міжнародних економічних відносин

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої
освіти

на тему
«Міжнародний офшорний бізнес в системі сучасних
трансформаційних процесів»

Виконав здобувач вищої освіти
2 курсу, групи МЗД-21МЗ(1,4)
ОПП «Менеджмент
зовнішньоекономічної діяльності »
спеціальності 073 «Менеджмент»

_____ Рожка Г.М.
« ____ » _____ 2022 р.

Керівник роботи
к.е.н., доцент

_____ Дар'я НАСИПАЙКО
« ____ » _____ 2022 р.

Рецензент _____

м. Кропивницький

АНОТАЦІЯ

Рожка Г.М. Міжнародний офшорний бізнес в системі сучасних трансформаційних процесів. – Випускна кваліфікаційна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності». – Центральноукраїнський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України. – Кропивницький, 2022.

В першому розділі викладено характеристику понять «офшор», «офшорна зона», «офшорні центри», розкрито особливості діяльності офшорних зон, ознаки офшорних юрисдикцій, їх різновиди, наведено індикатори фінансової безпеки. В другому розділі надано оцінку світового досвіду міжнародного офшорного бізнесу – приділена увага особливостям податкового навантаження та офшорної діяльності в Європі, проаналізовано умови функціонування фінансових офшорів Азії, досліджено діяльність офшорних компаній в США. В третьому розділі проведено аналіз розвитку офшорного бізнесу в Україні. Запропоновано заходи для вирішення проблем, пов'язаних з офшорними зонами.

Ключові слова: офшорний бізнес, офшори, офшорна зона, офшорна юрисдикція, офшорний центр, податкова гавань, ухилення від податків, деофшоризація.

ABSTRACT

Rozhka H.M. International offshore business in the system of modern transformational processes. – Graduate qualification thesis for the second (master's) level of higher education in the specialty 073 "Management" of the educational and professional program "Management of International Economic Activity". – Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kropyvnytskyi, 2022.

The first chapter describes the characteristics of the concepts of "offshore", "offshore zone", "offshore centers", reveals the features of offshore zones as well as the specifics of the offshore jurisdictions, their varieties, and financial security indicators. The second chapter provides an assessment of the international practice of international offshore business – it focuses on the specifics of the tax rate and offshore activities in Europe, analyzes the conditions of the financial offshores in Asia and studies the activities of the offshore companies in the United States. The third chapter analyzes the development of offshore business in Ukraine. Measures to solve the problems associated with offshore zones are proposed.

Keywords: offshore business, offshore, offshore zone, offshore jurisdiction, offshore center, tax haven, tax evasion, deoffshorization.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ОФШОРНІ ЗОНИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ.....	9
1.1. Сутність та види офшорів й офшорних компаній.....	9
1.2. Трансформація фінансових відносин та діяльність офшорних зон.....	23
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ.....	33
2.1. Особливості офшорної діяльності в Європі.....	33
2.2. Аналіз умов функціонування фінансових офшорів Азії.....	40
2.3. Дослідження діяльності офшорних компаній в США.....	45
Висновки до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3. ОФШОРНИЙ БІЗНЕС УКРАЇНИ: ПРИНЦИПИ ВЕДЕННЯ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД	52
3.1. Історія формування офшорної моделі української економіки.....	52
3.2. Офшорний бізнес в Україні.....	57
3.3 Перспективи деофшоризації в Україні.....	63
Висновки до розділу 3.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах значного податкового навантаження в більшості країн світу бізнес все частіше змушений шукати шляхи зниження податкового тягаря. Одним із найпопулярніших таких способів є мінімізація податків шляхом виведення капіталу в офшорні зони (юрисдикції). Актуальність даної теми підтверджується зростанням серед вчених-економістів розуміння важливості докладного вивчення сутності офшорних зон та оподаткування доходів від операцій з нерезидентами, які мають офшорний статус. Це пов'язано з тим, що значна частина світових фінансових потоків проходить через офшори. В багатьох компаніях засновниками є нерезиденти з офшорним статусом.

Посилення глобалізаційних процесів та прагнення інтеграції України до європейської та міжнародної фінансово-економічної спільноти системи викликало загострення негативних тенденцій соціально-економічного розвитку України, модернізації економіки держави та забезпечення високого рівня життя населення. Особливого руйнівного впливу в сьогоднішніх умовах Україна відчула через підвищення рівня тінізації економіки, поширення корупції, прискорення процесів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, особливого значення у механізмі формування негативних тенденцій яких придбані в офшорах.

Дослідженню ролі офшорних компаній та оподаткуванню доходів від пов'язаних з ними операцій в сучасній економічній науці присвячено багато робіт авторитетних фінансових організацій.

Проблеми офшорних зон висвітлюються в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Баймуратова М.О., Бозуленко О.К., Бурляй Г.Б., Варналія З., Владімірова М., Живіхіна О., Зеленюка О., Зоріна О.І., Кістерського Л.Л., Косе Д.Д., Липова Т.В., Ожигіна В., Омельчук Е.С., Субачева І., Чайковська Ю., Черномаз П. та інших. Незважаючи на те, що внесок цих науковців у дослідження офшорних зон є дуже вагомим,

проблеми міжнародного офшорного бізнесу в системі сучасних трансформаційних процесів залишаються актуальними.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є вивчення особливостей міжнародного офшорного бізнесу в системі сучасних трансформаційних процесів.

Відповідно до поставленої мети, у роботі були вирішені наступні **завдання:**

- дослідити сутність, функції та види офшорів та офшорних компаній;
- визначити особливості діяльності офшорних зон;
- провести аналіз умов функціонування фінансових офшорів Європи, Азії та США;
- вивчити історію формування офшорної моделі української економіки;
- дослідити стан офшорного бізнесу в Україні;
- обґрунтувати напрями та перспективи деофшоризації в Україні.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження обрано сучасний світовий економічний простір, який характеризується нарощуванням інтеграційних процесів.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є основні принципи функціонування міжнародний офшорний бізнес в системі сучасних трансформаційних процесів

Методи дослідження. При проведенні дослідження використовувалися наступні загальні та спеціальні методи: аналітичний, групування, порівняння, класифікації, коефіцієнтний, методи фінансового та економічного аналізу, екстраполяції, тощо.

Теоретична значимість отриманих результатів полягає у наступному:

- визначено найпоширеніші типи офшорних компаній, які формують свої інвестиційні стратегії за допомогою офшорних зон;

- шляхом вивчення основних способів протидії ухиленню від сплати податків в офшорних зонах обґрунтовано необхідність розробки та реалізації ряду заходів, що дозволить зменшити рівень недоотримання державою до бюджету податків.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що даний матеріал може бути використано податковими, митними, правоохоронними органами.

Апробація результатів дослідження та їх публікація Результати дослідження оприлюднені на наукових конференціях студентів та магістрантів Центральноукраїнського національного технічного університету та II Міжнародній науково-практичній конференції «Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем» (м. Кропивницький, ЦНТУ), висвітлені в тезах доповіді.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. В першому розділі «Офшорні зони в умовах посилення впливу глобалізаційних тенденцій» розкрито економічну сутність, функції та види офшорів й офшорних компаній; виділено основні зони дислокації офшорних центрів

В другому розділі «Сучасні тенденції міжнародного офшорного бізнесу» наведено особливості офшорної діяльності в Європі; проаналізовано умови функціонування фінансових офшорів Азії; досліджено діяльність офшорних компаній в США.

В третьому розділі «Офшорний бізнес України: принципи ведення та світовий досвід» проаналізовано історію формування офшорної моделі української економіки; розкрито специфіку функціонування офшорного бізнесу в Україні; увагу приділено перспективам деофшоризації в Україні.

Обсяг роботи. Робота викладена на 86 сторінках, містить 4 рисунки, 2 таблиці, додатки, список використаних джерел налічує 86 найменувань та викладений на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ОФШОРНІ ЗОНИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

1.1. Сутність та види офшорів й офшорних компаній

Термін «офшор» («офшорна зона») означає державу, законодавство якої дозволяє або взагалі не сплачувати податки, або сплачувати їх за зниженою ставкою. «Зазвичай офшорами є країни, які розвиваються. Влада такої держави бере певну плату за реєстрацію офшору й так поповнює місцевий національний бюджет. Офшори не впливають на їхню внутрішню економіку, проте є постійним джерелом доходу, оскільки сплачують, як мінімум, установлені мита, що в бюджетах деяких країн є основою економіки й фундаментом національного добробуту. У 70-ті рр. ХХ ст. виникло близько 70 офшорних центрів, у тому числі в Південній Америці – 19, у Європі – 17, в Азії – 12, Океанії – сім, у Північній Америці – сім, в Африці – чотири. Значний розвиток офшорних центрів припав на роки розпаду соціалістичної системи та Радянського Союзу й на 90-ті рр. ХХ ст., коли отримала незалежність низка країн Азії, Африки, Латинської Америки та Океанії. Офшорна зона (від англ. off shore – «поза берегом») – один із видів вільних економічних зон. Їх відносять до вільних економічних зон, особливістю яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового та фіскального режимів, високий рівень і законодавчі гарантії банківської й комерційної секретності, лояльність державного регулювання». Багато офшорних центрів розміщені на островах у різних частинах світу. Синоніми офшорної зони – офшорний центр, безподаткова зона, податковий притулок, податкова гавань [9].

Офшорна юрисдикція (територія) – це так звана податкова гавань. У 1998 р. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)

встановила «низку факторів для ідентифікації податкових гавань, ключовими серед яких є:

- 1) відсутність або номінальний податок на відповідний дохід;
- 2) відсутність ефективного обміну інформацією;
- 3) відсутність прозорості;
- 4) жодної суттєвої діяльності» [64].

Термін «офшорна зона» загалом має на увазі «будь-яку країну або залежну територію з низькою чи нульовою податковою ставкою на всі чи окремі категорії доходів, певний рівень банківської або комерційної секретності, мінімальну чи повну відсутність резервних вимог центрального банку або обмежень до операцій у конвертованій валюті. Офшор являє собою метод податкового планування, при якому в законодавстві держав установлюється повне чи часткове звільнення від оподаткування для підприємств, що належать іноземним особам. Країну або її частину, де діє таке становище для компаній-нерезидентів, називають офшорною зоною. Усі відомі офшорні зони можна умовно розділити на три групи: класичний офшор, коли компанії звільняються від усіх податків і звітностей; зони з низьким рівнем оподаткування; інші офшори, у яких компанії отримують певні переваги в плані ведення бізнесу та оподаткування» [9].

Офшорні зони характеризуються спрощеним і прискореним процесом реєстрації іноземних осіб, у ході якого сплачується символічна сума збору в бюджет країни. «Нерезидентам установлюються знижені ставки зі сплати податку з прибутку та прибуткового податку з фізичних осіб. Офшорні компанії звільняються від державного валютного контролю, тому можуть бути впевнені в конфіденційності своєї діяльності, що реалізується веденням закритих реєстрів акціонерів і директорів та відсутністю необхідності в здаванні фінансової звітності. Щоб захистити національний бізнес, на офшорні компанії накладають заборону на ведення підприємницької діяльності в межах офшорної зони. Дохід офшорної зони представлений зборами за реєстрацію та перереєстрацію, податковими надходженнями,

витратами на утримання представництв офшорних компаній. Останні складаються з оплати оренди приміщення, зв'язку, електроенергії, харчування й проживання, транспорту, дозвілля, заробітної плати та низки соціальних компенсацій і виплат» [21].

Пешко А. В. розуміє під офшорним бізнесом підприємницьку діяльність, що виконується в рамках міжнародної групи компаній, частина підрозділів якої розміщена в країнах, що надають податкові, валютні, інвестиційні й інші пільги за певних умов [40].

«Офшорні зони є специфічним інструментом, який стимулює інвестиційну діяльність і збільшення надходжень до бюджетів депресивних територій, економічний ефект якого ґрунтується на явищі зростання державних доходів завдяки розширенню податкової бази та мінімізації величини податкового навантаження. Отже, головними ознаками офшорних юрисдикцій є:

1) сплата податків. При цьому вони або не сплачують податок на прибуток або сплачують його за нижчою ставкою, ніж в країні резидента – платника податків;

2) фінансова таємниця. Деякий рівень фінансової таємниці є наявний як в офшорних юрисдикціях, так і в інших країнах. При цьому переважна більшість країн не забезпечує захист фінансової таємниці у випадках розслідування правоохоронними органами іноземних країн. Головною відмінністю офшорних юрисдикцій є досить жорсткі правила захисту фінансової таємниці, у тому числі банківської та комерційної;

3) валютний контроль. Офшорні юрисдикції зазвичай використовують подвійний валютний контроль. Такий контроль по різному застосовується для резидентів і нерезидентів, а також для національної та іноземної валют. Резиденти підпадають під такий валютний контроль, а нерезиденти – ні. При цьому нерезиденти підпадають під звичайний контроль у випадку використання місцевої валюти» [20].

У світовій практиці найчастіше реєструють такі типи «офшорних компаній»:

- 1) фірми-«скарбнички» для накопичення грошових коштів;
- 2) підприємства для проведення транзитних торгових операцій;
- 3) фірми-«роялті», що збирають різні ліцензійні виплати за патенти, авторські гонорари та інші подібні відрахування;
- 4) фірми-перевізники й судноплавні компанії, що займаються морськими та авіаперевезеннями як власними, так і зафрахтованими суднами й літаками під прапором офшорної держави;
- 5) страхові компанії, котрі займаються перестрахованням ризиків або страхують «дружні» компанії;
- 6) банки, банківські філії та кредитні установи;
- 7) фінансові компанії й брокерські фірми;
- 8) інвестиційні та трастові компанії, що управляють грошовими активами клієнтів;
- 9) холдингові компанії;
- 10) штаб-квартири компаній (наймають велику кількість співробітників);
- 11) інформаційні агентства та видавничі фірми» [25, с. 193].

Українське законодавство не дає визначення поняття «офшорна зона», однак надає перелік держав, віднесених до офшорних зон, що визначено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 143-р від 23 лютого 2011 р., та встановлює перелік держав (територій), із якими мають здійснюватися контрольовані операції (такі, що можуть впливати на об'єкт оподаткування податком на прибуток згідно із Податковим кодексом України), відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 1045 від 27 грудня 2017 р. Сьогодні поняття «офшорна зона» на слуху і водночас широко обговорюється в доктрині. У постанові Кабінету Міністрів України № 167 від 14 березня 1994 р. «Про Концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні» містилася така дефініція, як «банківсько-страхові

(офшорні) зони» та зазначалося, що «це зони, в яких запроваджується особливо сприятливий режим здійснення банківських і страхових операцій в іноземній валюті для обслуговування нерезидентів. Офшорний статус надається банківським і страховим установам, що були створені за участю лише нерезидентів і обслуговують лише ту їхню підприємницьку діяльність, яка здійснюється за межами України» [47].

Виділяють такі типи територій із офшорною юрисдикцією: «поширення офшорного режиму на всю територію держави (зазвичай держави з невисоким рівнем розвитку економіки, але з високою політичною стабільністю – острівні держави); такий режим тільки на певних територіях (зазвичай призначений для розвитку більш занедбаної частини держави та залучення туди коштів); надання статусу офшорних тільки окремим компаніям (держави, які офіційно не є офшорами, але деякі підприємства на їхній території платять тільки фіксовані збори)» [50, с. 53].

На сьогодні у світі виділяють п'ять основних зон «дислокації офшорних центрів:

- 1) Африканська (Сейшельські Острови, Ліберія, Маврикій);
- 2) Азіатсько-Тихоокеанська (Вануату, Острови Кука, Лабуан, Науру, Самоа, Тонга й т. ін.);
- 3) Карибська (Ангілья, Антигуа і Барбуда, Аруба, Багамські Острови, Барбадос, Бермудські Острови, Британські Віргінські Острови, Домініка, Кайманові Острови, Гренада, Сент-Кітс і Невіс та ін.);
- 4) Європейська (Андорра, Гібралтар, Ліхтенштейн, Монако, острів Мен, Нормандські Острови й ін.);
- 5) Близький Схід (Бахрейн, Дубай, Ліван та ін.)» [17].

«Компанія, яка не сплачує податки в державі реєстрації, вважається офшорною, а та, що сплачує податки за пільговими ставками, називається напівофшорною. Відповідно, країни, що звільняють нерезидентів від сплати податків, вважають типовими офшорами, а ті, що надають нерезидентам пільги з окремих податків та зборів, – нетиповими офшорами. Для мінімізації

податків та захисту свого капіталу офшори використовують бізнесмени практично в усіх різновидах діяльності й в усіх державах світу». Сформувався й доволі широкий спектр офшорних послуг, які задовольняють різноманітні потреби будь-якого бізнесу [10].

Офшорні зони прийнято ділити на дві групи: з повною і податковою офшоризацією. Повна офшоризація – це звільнення від будь-якої звітності, та сплата підприємцями доволі низьких відсотків у вигляді податків чи незначної фіксованої суми. У деяких зонах підприємець навіть може отримати повне звільнення від сплати податків (Домініка, Кіпр, Британські Віргінські острови, Беліз, Сейшели, Федерація Сент Кітс і Невіс). Податкова офшорна зона – це знижені ставки, але без звільнення компаній від ведення обліку та складання звітності. До цієї групи належать Гонконг, Шотландія, Панама. «Податкові оазиси» (Free zone) – офшори, розташовані всередині (наприклад, ОАЕ). Інвестиційна привабливість різних офшорних зон залежить від умов реєстрації та оподаткування. Ра рівнем надійності офшорні зони поділяють на три групи: – до першої групи належать: Швейцарія, Люксембург, Дублін, Гонконг, Сінгапур, острови Гернси, Мен і Джерсі;

– до другої групи: Лабуан, Монако, Мальту, Андорру, Бахрейн, Гібралтар, Бермуди, Макао, Барбадос;

– до третьої групи: Кіпр, Ліхтенштейн, Антигуа, Ліван, Панама, Ангілья, Кайманові, Британські та Віргінські острови, Беліз, Аруба, острів Кука, Багамські острови.

Доцільно зауважити, що фактор сприятливого інвестиційного клімату країн 2 і 3 групи відіграє важливу роль у виборі об'єктів інвестування українськими суб'єктами господарювання [28].

Існують певні види офшорних фінансових центрів, серед яких розрізняють «паперові центри», що зберігають документацію, а банківські операції проводять у незначних розмірах або не проводять зовсім, та «функціональні центри», що здійснюють депозитні операції і надають позики. «Виділяють три типи офшорних банківських (фінансових) центрів.

Перший тип – нью-йоркська модель – передбачає спеціальні формально встановлені домовленості з такими авторитетними фінансовими центрами, як Нью-Йорк, Токіо, Сінгапур. На цих ринках існують спеціальні рахунки окремо від внутрішніх і ці рахунки вільні від обмежень, які належать до внутрішнього фінансового ринку. Існує корпоративне оподаткування, місцевий гербовий збір (на ринку Токіо), оподаткування ділових цінних паперів (допускається у Сінгапурі), і відсутнє на ринках Нью Йорку та Токіо.

Другий тип – лондонська модель. У Лондоні, Гонконзі фінансові угоди вільні від обмежень, незалежно від того, резиденти чи нерезиденти є учасниками ринку. У цих містах офшорний ринок – це просто офшорні угоди між нерезидентами, тому що внутрішні і зовнішні угоди об'єднані. На офшорних ринках даної моделі існує корпоративне оподаткування і допускається оподаткування ділових цінних паперів.

Третій тип – «податкове сховище». До даного типу офшорних ринків відносять ринки Багамських та Кайманових островів. На цих ринках угоди укладаються нерезидентами і зовсім не оподатковуються, відсутні корпоративне оподаткування й оподаткування ділових цінних паперів, але існують реєстраційні внески і плата за ліцензії» [26, с. 89].

Таким чином, існує безліч офшорних юрисдикцій (табл. 1.1) та чимала кількість офшорних схем. При цьому вже досить давно не застосовують найпростіші схеми з використанням одного офшору.

Загалом у світі нараховується понад 300 зон, які мають пільгове оподаткування. Зони, що надають можливість реєстрації нерезидентами компаній із пільговим оподаткуванням, можна класифікувати за різними ознаками (рис. 1.1).

«Сучасні офшорні схеми такі складні й водночас налагоджені, що в податкових органів практично немає можливості звинуватити бізнесменів, які їх використовують, у незаконних чи сумнівних діях. Методи та технології офшорного бізнесу стають дедалі різноманітнішими. У схемах тепер задіяні не лише підприємства корпоративного типу, а й інші організаційно-правові

форми бізнесу. Так, у багатьох офшорних юрисдикціях (а також у США) для створення структур офшорного типу адаптовано форму підприємницького партнерства» [9].

Таблиця 1.1.

Основна характеристика офшорних зон [44]

Назва	Характеристика
Британські Віргінські острови	Порівняно проста реєстрація. Відсутня податкове навантаження і обов'язкова звітність. Вважається найбільш привабливою зоною.
Сейшельські острови	Реєстрація відбувається за спрощеною схемою. Для нерезидентів гарантується висока ступінь конфіденційності бізнес-діяльності. Характерні: відсутність податків та обов'язкової звітності.
Кайманові острови	Cayman Islands – для реєстрації офшору і для туризму. Нульове оподаткування, не потрібна звітність, конфіденційність бізнесу гарантована. Вважається однією з кращих офшорних зон.
Острови Кука	В південній частині Тихого океану Юрисдикція характеризується відсутністю податків і звітів, проста реєстрація, повна конфіденційність. Вважається однією з престижних офшорних зон світу.
Беліз	Центральноамериканська держава, пропонує нульове оподаткування, повне збереження конфіденційності. Спрощена реєстрація. Одна з кращих світових регіонів для реєстрації.
Панама	Центральноамериканська держава, безподатковий режим, спрощена реєстрація, збереження конфіденційності.
Домініканська республіка	Острівна держава неподалік Гаїті, спрощена реєстрація, нульові податки, не потрібна звітність.
Багамські острови	Північна частина Карибського басейну, велика щільність офшорних кампаній, які зареєстрована на Багамах. Нульові податки, збереження конфіденційності, відсутність звітів. Входить до кращих офшорних зон світу.
Ангілья	Карибський регіон-Британська територія. Безподаткова діяльність, без звітності, спрощена реєстрація.
Сент-Кітс і Невіс	Сент-Кітс і Невіс розташована в східному районі Карибського моря. Пропонує нульове оподаткування, спрощену реєстрацію, переваги при відкритті банківського рахунку.
Острови Теркс і Кайкос	Карибський регіон (Британська територія) Пропонує нульове оподаткування, спрощену реєстрацію. Маловідома офшорна зона.
Сент-Вінсент і Гренаїни	Держава в південній частині Карибського моря. Пропонує нульове оподаткування, спрощену реєстрацію, можливість відкриття банківського рахунку. Є ТОП зоною.
Гібралтар	Британська територія на південній частині Піренейського напівострова. Пропонує нульове оподаткування, спрощену реєстрацію, можливість відкриття банківського рахунку.
Острів Мен	Володіння Великобританії, розташований в Ірландському морі. Пропонує лояльне оподаткування, спрощену реєстрацію, можливість відкриття банківського рахунку.

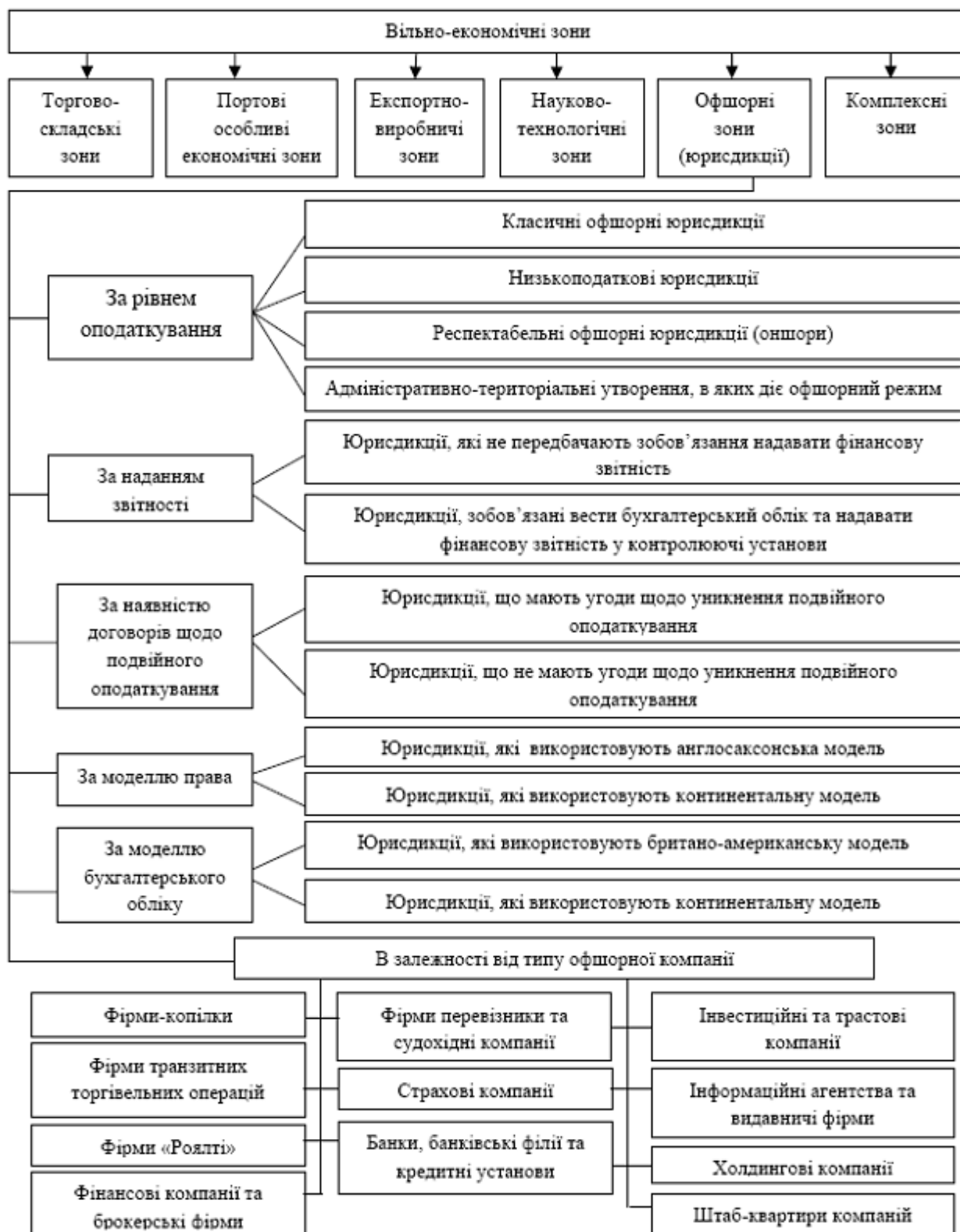

Рис. 1.1. Класифікаційні ознаки офшорних зон [13].

«В офшорному бізнесі дедалі частіше трапляються компанії з обмеженою відповідальністю, компанії, обмежені за гарантією, та деякі комбіновані форми. При цьому в схемах нині використовують компанії,

zareєстровані не лише в традиційно офшорних країнах, таких як Британські Віргінські Острови, Беліз або Панама, а й у Канаді, на Кіпрі й навіть у Швейцарії – державах, де можлива реєстрація резидентних і нерезидентних компаній з офшорними характеристиками. Існує широкий спектр офшорних операцій, що обслуговують найрізноманітніші потреби фізичних і юридичних осіб. До них входить застосування для розрахунків корпоративних дебетових і кредитних карток, відритих на ім'я офшорної компанії. Через офшорні фірми можна отримати доступ до кредитних ресурсів іноземних банків, до міжнародного ринку депозитів і послуг з управління капіталом та інвестиціями. У власника офшорної фірми з'являється широкий вибір фінансових посередників і схем роботи» [9].

Нині в світі існує значна кількість країн і територій, «які надають податкові пільги аж до повного звільнення від податків зареєстрованим там компаніям, що використовуються в міжнародному бізнесі. Такі країни і території зазвичай називають офшорними зонами або міжнародними офшорними центрами. Завдяки розвитку міжнародного економічного співробітництва та лібералізації зовнішньоекономічних відносин використовувати офшори мають можливість платники податків практично всіх країн світу. Офшорні компанії мають певні характеристики:

- звільнення від сплати податків, як особистих, так і корпоративних, а також сплата щорічного фіксованого збору;
- конфіденційність стосовно права власності та управління (не передбачено державних реєстрів директорів та акціонерів);
- нескладне управління і адміністрування (потрібно сплачувати тільки фіксовану суму на рік); відсутність вимог до фінансової звітності;
- широкі можливості для бізнесу (можливість здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність за умови, що бізнес не підлягає вимогам з ліцензування);
- швидкий процес реєстрації і запуску компанії» [21].

Високий податковий тягар, що існує в деяких економічно розвинених країнах, змушує платників податків використовувати офшорні механізми з метою податкової економії [21].

Особливостями європейських офшорних компаній є «можливість отримати номер VAT (реєстраційний номер облікової картки платника податків) та EORI (Economic Operator Registration and Identification). EORI необхідний, якщо офшорна компанія планує здійснювати імпорт або експорт товарів чи послуг у країни поза межами ЄС» [21].

У зв'язку зі стрімким розвитком офшорних центрів виникла необхідність регулювання їх діяльності з метою уникнення використання офшорів для ведення незаконного бізнесу. «Регулюванням офшорного бізнесу займаються такі міжнародні організації, як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Міжнародна група з протидії відмиванню грошей (ФАТФ), формуючи низку рекомендацій до офшорних центрів. Нині універсального, єдиного списку офшорів немає. Кожна країна, кожна міжнародна організація, іноді кожне відомство в рамках однієї країни складають власний список офшорів, кількість яких сьогодні вимірюється десятками: до 30% країн світу мають ті чи інші ознаки офшорів. Деякі країни не вважаються офшорами, проте під їх юрисдикцією можуть знаходитися території (зони), що мають явні ознаки офшорів» [12].

Причини, через які резиденти певної країни починають використовувати механізми офшорних зон «(ті, які тягнуть за собою втрати для однієї країни та надбання для іншої (країни-offshore)) наступні:

- накопичення значних капіталів, що потребують легалізації;
- відсутність політичної та економічної стабільності у країні; ненадійність банківської та валютно-фінансової систем;
- недолугу податкову політику, необґрунтовано завищені ставки податків;
- небезпеку декларування високих доходів;

- незахищеність права власності всередині країни, поширеність рейдерства та податкового тиску;
- надзвичайно високий рівень корупції;
- відсутність належного судового захисту гарантованих законом прав та інтересів;
- несприятливі інвестиційний клімат та умови ведення підприємницької діяльності» [67, с. 156].

Суть офшорної схеми експорту товарів та послуг у тому, що «з економії зі сплати податків у юрисдикції з вигідними умовами оподаткування створюється компанія-посередник. Експорт товарів, робіт чи послуг здійснюється через неї таким чином:

1) реальний продавець продає товар посереднику за мінімальною вартістю;

посередник здійснює продаж покупцю вже за ринковою ціною, отримуючи більшу частину прибутку;

2) компанія-посередник сплачує податок за вигідною ставкою (продавець сплачує податок у своїй країні тільки з меншої частини реального прибутку).

Грошові потоки при використанні такої схеми можуть рухатися у двох напрямках. Тобто за такою схемою успішно може працювати не лише експорт товарів та послуг, а й імпорт. Серед найкращих юрисдикцій для реєстрації фірми-посередника – Кіпр, Мальта, ОАЕ, Сінгапур, Гонконг, Нова Зеландія. При цьому іноді доцільно використовувати дворівневу структуру, коли, крім фірми-посередника, додається ще одна ланка – «фасадна» компанія з реєстрацією у Великій Британії, Швейцарії чи Данії» [38].

Здебільшого офшорні зони розглядаються як негативне явище, і країни підтримують процес боротьби з ними, але світова практика показує, що офшорний капітал не зникне в доступній для огляду перспективі [50, с. 55].

Самі по собі офшорні зони не є протизаконними, але «світ давно зрозумів, що вони починають становити загрозу глобальній економічній

політиці, приховуючи в собі величезну кількість нелегально отриманих коштів. Антиофшорне регулювання здійснюється на чотирьох рівнях: глобальному (ОЕСР, МВФ, ООН, ФАТФ); регіональному (в межах співдружності країн, наприклад, ЄС); двосторонньому (на основі підписання міждержавних угод); внутрішньому (шляхом внесення змін до законодавства)» [52, с. 73].

«Міжнародні організації, зокрема Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей (ФАТФ), приділяють значну увагу боротьбі з офшорними зонами, розробляючи комплекс заходів, які рекомендують до застосування країнам. Великий комплекс дій було здійснено, починаючи з кінця ХХ ст.: прийнято Конвенцію ОЕСР «Про взаємну адміністративну допомогу у податкових справах», поглиблено AML/CFT процес, введено в обіг чорні списки «податкових притулків» та ін.» [3].

«Крім того, щодо визначення особистого закону юридичної особи необхідно відходити від теорії інкорпорації (місцезнаходженням юридичної особи є держава, у якій юридична особа зареєстрована або іншим чином створена – ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право») та звертатися до теорії ефективного місця діяльності (місцезнаходженням юридичної особи є фактичне місце ведення діяльності), закріпленої у ст. 93 Цивільного кодексу України». Модернізація внутрішнього законодавства нівелює усі причини, що можуть спонукати національних суб'єктів до використання офшорних юрисдикцій. З іншого боку, якщо ми будемо бачити за результатами проведення системних економічних реформ в Україні, що вхід іноземних інвесторів на українські ринки не буде таким, як це очікується, то запровадження офшорних зон на певних територіях стане одним із ефективних способів подальшого розвитку. Однак, можливо, вже буде час, коли правове регулювання досягне такого рівня, що відкриття офшорних зон не буде вигідним. Таким чином, встановлення державами спеціального правового режиму на своїх територіях у вигляді офшорних зон

не викликає жодних запитань, оскільки це внутрішня політика незалежного суб'єкта, а ось діяльність, яка здійснюється в цих зонах, вже може торкатися масштабних аспектів світового устрою, які становлять загальносвітовий інтерес. І поки питання функціонування офшорних зон не врегульовано належним чином, будуть виникати проблеми реалізації прав людини щодо справедливості та рівності усіх перед законом, оскільки створюються можливості, що дозволяють «втекти» від оподаткування, хоча і законно, однак забезпечення фундаментальних принципів знаходиться на вищому рівні. Тому наукове обґрунтування таких процесів необхідне із появою дедалі нових викликів, і воно буде рушійною силою світового процесу позитивних змін» [1, с. 72].

Нині передбачити подальший розвиток діяльності офшорних центрів складно, адже, «з одного боку, сучасні взаємини промислово розвинених країн і офшорних зон характеризуються тенденцією до викорінювання офшорних режимів, особливо в межах Європи, а з іншого боку, в умовах глобалізації міжнародних економічних відносин, коли економіки окремо взятих країн характеризуються відносинами взаємопроникнення й формують новий економічний простір, розбіжності в рівнях оподаткування можна розглядати як ще один фактор конкурентної боротьби. Саме тому країни, що не мають інших значних конкурентних переваг, використовуватимуть цей спосіб і надалі» [21].

Ян Фіхтер, дослідивши офшорні фінансові центри в транскордонних глобальних фінансах, зробив висновок, що «найбільші двосторонні відносини існують між США та Великобританією. Також важливу роль відіграють Нідерланди, Люксембург, Ірландія, Гонконг, Кайманові, Бермудські й Британські Віргінські острови» [9].

1.2. Трансформація фінансових відносин та діяльність офшорних зон

На початку 2000-х років світова спільнота дійшла рішення про обмеження бізнес-діяльності через офшори. Такі міжнародні організації, як OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) та FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering) запровадили практику публікації «чорних» і «сірих» списків про «податкових гаваней» чи «притулків» (табл. 1.2).

Таблиця 1

Класифікації офшорних юрисдикцій від організацій FATF і OECD

Організація	«Чорний список»	«Темно-сірий список»	«Білий список»
FATF	Країни, що не співпрацюють з FATF з питань боротьби з відмиванням грошей і протидії тероризму.	Юрисдикції зі стратегічними недоліками в цій сфері, що зробили недостатній прогрес.	Країни, які усунули недоліки в сфері протидії тероризму і відмивання грошей.
OECD	Юрисдикції, де в недостатній мірі були впроваджені податкові стандарти міжнародного рівня.	Юрисдикції, які взяли на себе зобов'язання по впровадженню податкових стандартів, але ще не реалізували їх.	Країни, що не прийняли податкові стандарти.

«Потрапляння країни до подібних списків офшорних зон спричиняло санкції та відмову співпраці з боку світової спільноти. При цьому кожна держава окремо на рівні законодавства приймала свої списки на підставі рекомендацій OECD та FATF. Через війну в Україні переваги реєстрації підприємства у безподаткової юрисдикції нівелювали. Авторитетні банки відмовлять у відкритті рахунку для такої фірми. Вирішення питання з рахунком може перетворитися для підприємця на багатомісячний марафон з

непередбачуваним результатом. При цьому використання платіжної системи як альтернатива вирішує не всі завдання» [38].

Декілька великих країн, зокрема Нідерланди, Велика Британія, Швейцарія, Сінгапур та Ірландія, «служать світовими каналами трансферу грошей до офшорних фінансових центрів. Разом ці п'ять каналів передають 47% корпоративних офшорних інвестицій від податкових гаваней. Аналізуючи структуру цих каналів, слід зазначити, що на Нідерланди припадають 23%, на Велику Британію – 14%, на Швейцарію – 6%, на Сінгапур – 2%, на Ірландію – 1%. Географічна спеціалізація Гонконгу полягає у поєднанні з Британськими Віргінськими островами та Тайванем. Ця інформація спростовує міф про податкові притулки як екзотичні далекі острови, які важко, якщо не неможливо, регулювати. Багато офшорних фінансових центрів є високорозвиненими країнами з сильним регуляторним середовищем. Якщо розглядати європейські країни не як канали трансферу грошей в офшорні юрисдикції, а як кінцеві податкові притулки, то слід зазначити, що, незважаючи на останні економічні потрясіння, Кіпр залишається найбільш популярною юрисдикцією серед іноземних інвесторів. У ЄС не існує гнучкішої системи оподаткування, ніж на Кіпрі. Товариства з обмеженою відповідальністю Кіпру ефективно працюють для внутрішньодержавних торговельних операцій з ПДВ та з низькою ставкою податку на прибуток компаній (12,5%), а також з додатковими можливостями зменшення податкового тягаря. Торговельні компанії-нерезиденти уникають оподаткування доходів та дивідендів. Компанії-резиденти користуються величезною кількістю договорів про подвійне оподаткування ЄС» [21, с. 25].

Останнім часом через загальну глобалізацію міжнародного бізнесу збільшилась частка офшорного сектору в світовій економіці, «що привело до збільшення стурбованості суспільства потенційною загрозою незаконних операцій в рамках світової фінансової системи. Підтвердженням цього факту є рішення Європейської Комісії про стягнення 13 млрд. євро плюс відсотків несплачених податків в Ірландії і деяких інших європейських країнах від

корпорації «Apple». Як свідчать дані, з 2001 по 2019 роки ірландські податкові органи знизили податкову ставку для «Apple» із законодавчо встановлених 12,5% до майже 1%» [66].

Нині заслуговують на увагу наступні офшорні схеми. Експорт-імпорт із використанням компанії-посередника – сутність даної схеми представлено нижче.

1. «Укладання агентського договору.

Реєструється компанія Ltd у Великій Британії (офшорній юрисдикції). На неї оформляється корпоративний банківський рахунок. Офшорна компанія укладає з англійською компанією агентську угоду – дає доручення діяти від свого імені. Доходом англійської компанії буде лише сума агентської винагороди. При цьому англійська компанія звітує і сплачує податки з доходу.

2. Володіння нерухомістю за кордоном через офшорну фірму.

Йдеться про спосіб приховування особистості кінцевого бенефіціара власності та зниження бази оподаткування, а також про можливість безперешкодного продажу об'єктів третім особам, та отримання подібним чином прибутку від інвестицій. Цим шляхом здійснюється захист та диверсифікація активів. Для реалізації цієї схеми популярністю користуються Португалія та Іспанія, Великобританія та Ірландія, Франція та Італія, Кіпр та Туреччина.

3. Інвестиційна діяльність.

Приватна чи юридична особа вкладає кошти у діючий чи новостворений бізнес за кордоном з метою отримання доходу. Крім цього, можна зареєструвати компанію в юрисдикції з невисокими податками (наприклад, на Кіпрі), а потім, користуючись наявністю угоди про уникнення подвійного оподаткування, робити інвестиції у власну економіку. Фактично, це репатріація вітчизняного капіталу з використанням низькоподаткового інструменту.

4. Криптовалюта, брокерська діяльність, гемблінг. Ключовий момент тут – реєстрація фірми та отримання ліцензії у тих юрисдикціях, де це можливо. У 2022 році на перше місце вийшли саме зазначені види діяльності» [38].

«Розвиток сучасного бізнесу органічно пов'язаний із глобалізацією економіки – вільний рух капіталів, лібералізація іноземних інвестицій створюють широкі можливості для аналізу офшорного підприємництва. Цілі, переслідувані країнами, на території яких створюється офшорна зона, можуть бути різні залежно від рівня економічного розвитку країни, соціально-економічного середовища та інших особливостей країн. У переважній більшості офшорних юрисдикцій передбачено сплату податків» (рис.1.2), [20].

Офшорна компанія – це спосіб ведення бізнесу зі значною економією на податкових видатках. «Відкрити фірму в офшорній зоні може не тільки власник великого бізнесу, але і звичайний фрілансер. Різні схеми податкових виплат і широка географія офшорних юрисдикцій надають великі можливості для ефективного ведення справ. Для реєстрації або переоформлення компанії в офшорі можна вибрати будь-яку частину світу. Важливо тільки знати особливості офшорних зон різних типів» [36].

Всього офшорних зон у світі налічується майже півсотні. За приблизними підрахунками, «9,8% усіх коштів на планеті сконцентровані саме там. Загальна сума, що зберігається в офшорних зонах, за деякими оцінками, може сягати 32 трлн дол. США – це більше за ВВП США й Японії разом узятих. Переваги від використання офшорних зон для бізнесу полягають у використанні декількох офшорних компаній під час приватизації підприємств з метою збереження анонімності власника та отримання контрольного пакета акцій підприємства, відсутності потреби подання бухгалтерських звітів, номінальній сплаті статутного капіталу та утримання статусу IBC (International Business Company), прибуток (капітал) у твердій

валюти, у надійних банках і стабільній країні, ефективна і недорога банківська система» [20, с. 74].

Рис. 1.2. Схема сплати податків з доходів, отриманих в іноземній країні.

Переваги використання офшорних зон на мікроекономічному рівні водночас є недоліками та «створюють загрози для стабільності глобального економічного простору. Серед головних недоліків слід виділи наступні: ухилення від податків, недобросовісна податкова конкуренція, підтримка тіньової економіки, вплив на соціальну ситуацію в країні, створення умов для відтоку капіталу, створення елементів нестабільності у світовій економіці та фінансах у зв'язку з можливістю накопичення в офшорних зонах великих обсягів капіталів, насамперед спекулятивних, отримання поза конкурентних переваг тими компаніями, які використовують офшори» [53].

Необхідність забезпечення фінансової (у тому числі фіскальної) безпеки стає ще більш актуальним питанням через проблему надто швидкої глобалізації світової економіки, що спричиняє можливість виникнення

дисбалансу конкуренції, та монополізацію ринку окремими державами, яка порушить середовище конкурентного співіснування країн. В умовах складної економічної ситуації в Україні, яка спричинена дефіцитом власних ресурсів та скороченням ділової активності бізнесу, виникає необхідність прийняття заходів, які спрямовані на забезпечення належного рівня фінансової безпеки, і особливо – її податкової складової. У процесі участі України у світових інтеграційних процесах питання фінансової безпеки набуває особливої актуальності. Фінансова безпека, з одного боку, – це система показників, що забезпечують ефективне функціонування фінансової системи та її захищеність через призму дотримання балансу між рекомендованими та фактичними значеннями показників; а з іншого з боку, статички – це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи й економічне зростання [32].

Національним інститутом проблем міжнародної безпеки, запропоновано методику розрахунку індикаторів фінансової безпеки [30]:

1) «рівень інфляції – виявляється у зростанні цін, що спричиняє знецінення коштів та зменшує купівельну спроможність населення та суб'єктів бізнесу. Рівень інфляції в Україні визначається Статистичним комітетом України та розраховується у відсотках, залежить від зміни вартості споживчого кошика основних товарів (індекс споживчих цін)»;

2) «своєчасність та спроможність погашення державою боргів визначається через граничне значення співвідношення боргів до ВВП. У міжнародній практиці визначено борг «безпечним», як той що він не перевищує 60% від ВВП» [77]. В Україні, на жаль, така рекомендація не виконується;

3) «дефіцит державного бюджету – це перевищення видатків бюджету над його доходами. Рівень дефіциту бюджету визначається відношенням обсягу дефіциту (BD) до обсягу річного ВВП (GDP);

4) рівень монетизації економіки – цей показник фактично відображає рівень забезпечення економіки держави грошовими ресурсами. Даний показник визначається у відсотках як відношення обсягу грошової маси за агрегатом М3 (MS M3) до річного обсягу ВВП;

5) вартість банківських кредитів – визначається за річними відсотками, що сплачує позичальник комерційному банку за користування відсоткової ставки, що безпосередньо формується від облікової ставки центрального банку;

б) міжнародні резерви центральних банків – від рівня таких резервів залежить зовнішня стабільність національної валюти, яка визначається стабільністю її валютного курсу щодо інших валют, а також зовнішня платоспроможність держави стосовно погашення і обслуговування зовнішніх боргів» [30].

Отже, фінансова безпека – це «такий стан фінансової, грошово кредитної, бюджетної, валютної, банківської та податкової системи, який може забезпечити ефективне функціонування держави, підтримуючи її економічну стійкість у глобальному середовищі. Розглядаючи детально структуру фінансової безпеки держави, можна визначити одним із важливих її елементів – податкову безпеку, яка через її фіскальну функцію спрямована на наповнення бюджету та забезпечення можливості виконання державою своїх обов'язків у повній мірі. Для підвищення рівня фінансової безпеки України та її складової – податкової політики, важливим є запровадження ряду заходів» [32]:

- «визначення на законодавчому рівні критеріальних вимог до допустимого стану податкової безпеки (Методика розрахунку рівня економічної безпеки України від 29 жовтня 2013 р. № 1277), причому,

пропонується зменшити граничний рівень тінізації економіки до 20% та рівень податкового боргу до 5%];

- стабілізація податкового законодавства в частині змін податкових ставок – зменшення податкової ставки на заробітну плату, ЄСВ, зменшення термінів і бази оподаткування та забезпечення більш жорстких покарань за порушення податкового законодавства;

- активне проведення політики з підвищення рівня податкової культури, інформування населення щодо особливостей стягнення податку на електронних ресурсах, телебаченні, газетах тощо;

- створення в регіонах державних консалтингових центрів фіскальних органів, які зможуть надавати не тільки безкоштовну, але і платну допомогу в сфері податків;

- зниження податкового боргу шляхом стягнення з приватних підприємств – боржників – через механізм поступового списання певної суми коштів з рахунків або відчуження майна, інших активів на користь держави у судовому порядку чи розробку механізму реструктуризації боргу;

- проведення приватизації державних підприємств, які не є стратегічними чи пріоритетними та мали втрати з об'єктивних причин, а не штучно створених понад 5 років (зادля зменшення витрат з державного бюджету)» [32].

Отже, якщо в країні недосконала податкова система, то внаслідок цього «відбувається недоотримання бюджету – порушення рівноваги бюджетної безпеки, після цього виникне дефіцит коштів – це зниження рівня борової безпеки через покриття розриву бюджету завдяки запозичень, виникне скорочення золотовалютних резервів – зниження рівня грошово-кредитної та валютно-курсової безпеки, що у свою чергу призводитиме до різких та некерованих коливання в кон'юнктурі ринку – дестабілізація фінансового ринку (безпеки). Сьогодні світ занурюється в епоху TRANSPERANCY (повна прозорість), з'являються 15 правил BEPS, автоматичний обмін інформацією між податковими країнами світу та інші інструменти, які повинні завадити

пануванню офшорів на глобальному фінансовому ринку. Україна – це маленька частка у переліку офшорів. Кількість офшорів пов'язаних з Україною, становить всього 0,23% загальної кількості. Для порівняння, Швейцарія – 6,6%, Китай – 9,2%. Чим простіша схема, тим вона популярніша. 40% представників використовували найпростішу схему – «Базовий рівень», яка складається з трьох вузлів (представник, офшор, адреса) і двох зв'язків (представник володіє офшором, представник реєструє адресу). Починаючи з 1994 р. було зареєстровано 468 офшорних компаній. Найбільший сплеск офшоризації відбувся в 2007 році. Крім того, Східна Україна більш офшоризована, ніж Західна. Найпопулярнішою юрисдикцією для реєстрації офшорів – Віргінські острови. Їх популярність кардинально зросла в 2007—2011 рр. Близько 10% світового ВВП перебуває в офшорних умовах у всьому світі, але цей середній показник маскує велику неоднорідність – від декількох відсотків ВВП у Скандинавії, до приблизно 15% у континентальній Європі, деякі країни Латинської Америки та країни Перської затоки. Облік офшорних активів підвищує рівень і зростання провідних акцій багатства, що спостерігаються в податкових даних, але величина ефекту відрізняється в різних країнах. У більш широкому сенсі офшорне багатство, ймовірно, матиме значні наслідки для концентрації багатства у багатьох країнах, що розвиваються у світі, отже, для світового розподілу доходів і багатства, що є предметом зростаючого інтересу» [20].

Висновки до розділу 1

1. Визначено основні зони дислокації офшорних центрів та надано основні характеристики офшорних зон.
2. Визначено причини, через які резиденти певної країни починають використовувати механізми офшорних зон: накопичення значних капіталів, що потребують легалізації; відсутність політичної та економічної стабільності; недолуга податкова політика; небезпека декларування високих

доходів; незахищеність права власності всередині країни, поширеність рейдерства та податкового тиску; надзвичайно високий рівень корупції; несприятливі інвестиційний клімат та умови ведення підприємницької діяльності.

3. Визначено важливі новації у антиофшорній боротьбі через впровадження Плану ОЕСР/G20 Base erosion and profit shifting (BEPS) – Плану з протидії розмиванню бази оподаткування та переміщення прибутку, який вміщує 15 кроків, необхідних для вирішення питання уникнення оподаткування.

4. Визначено сутність офшорних схем: укладання агентського договору; володіння нерухомістю за кордоном через офшорну фірму; інвестиційна діяльність; криптовалюта, брокерська діяльність, гемблінг.

5. Визначено головні ознаки офшорних юрисдикцій: сплата податків; фінансова таємниця; валютний контроль.

6. Визначено недоліків офшорів: ухилення від податків, недобросовісна податкова конкуренція, підтримка тіньової економіки, вплив на соціальну ситуацію в країні, створення умов для відтоку капіталу, створення елементів нестабільності у світовій економіці та фінансах.

7. Визначено типи офшорних банківських (фінансових) центрів: нью-йоркська модель, лондонська модель, «податкове сховище».

8. Визначено нові принципи податкової політики України для забезпечення податкової безпеки держави.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ

2.1. Особливості офшорної діяльності в Європі

Найважливіша характеристика офшорної діяльності – уникнення оподаткування – «бере свій початок у часи античної Греції (у II столітті до н.е.), коли у відповідь на оподаткування на острові Родос торгівля почала переноситись на острів Делос, що призвело до втрати Родосом 85 % торговельного обороту. Аналогічний механізм використовувався згодом і в інших країнах. Так, коли для наповнення казни Афінами було введено двопроцентне оподаткування імпорту та експорту, спритні купці перенесли торгівлю до найближчих островів, де не було подібних податків, а вже звідти – у якості контрабанди товар потрапляв до Афін. У середньовіччі для уникнення оподаткування використовувалися міста Венеція, Генуя, Ліворно, Трієст і Кампіоне. У XV столітті через податкові переваги товар замість Англії доставляли до Фландрії (територія сучасних Франції, Бельгії та Нідерландів)» [19, с. 71].

На сьогодні у світі однією з основних зон дислокації офшорних центрів є Європейська (Андорра, Гібралтар, Ліхтенштейн, Монако, острів Мен, Нормандські Острови й ін.). «Зареєстровані на території *Андорри* офшори, зобов'язані надавати всі звітні документи на каталонській мові, що ускладнює ведення бізнесу в цій юрисдикції. Іноземні особи, які не є резидентами Андорри, не можуть тримати більше третини пакета акцій у цьому князівстві. Виняток зроблено для осіб-нерезидентів, які проживають у князівстві понад 20 років. Також їм відмовлено в праві займати керівні посади в управлінні компанією. Передача акцій у межах будь-якої компанії регулюється на рівні уряду. Андорра відома високим ступенем конфіденційності своєї банківської системи, яка поширюється як на резидентів, так і на нерезидентів князівства. Водночас у банках Андорри

застосовують зважений підхід до кожного клієнта, оскільки вони не хочуть сприяти зберіганню та передачі коштів, отриманих незаконним способом. При цьому клієнтами банків в Андоррі стають заможні люди з усього світу, оскільки навіть у випадку судового розгляду з участю таких вкладників інформація про них не надається третім особам. У 2007 р. парламент одноголосно схвалив закон про бухгалтерський облік, який робить облік обов'язковим для всіх компаній. Будь-який бізнес, який генерує понад 100000 євро на рік, повинен надавати звіт уряду. Згідно із законом 2010 р., який набув чинності з 2011 р., нерезидентні компанії підлягають обкладенню податком на доходи з місцевого джерела доходу за ставкою 10 %. З 2012 р. доходи компаній-резидентів та фізичних осіб-підприємців стали підлягати оподаткуванню за ставкою 5 %, а з 2013 р. – за ставкою 10 % (це мінімум в ЄС)», [9, с. 26].

Високий податковий тягар, що існує в деяких економічно розвинених країнах, змушує платників податків використовувати офшорні механізми з метою податкової економії. «Згідно зі звітом «Paying Taxes» на 2017 рік середня ставка податкового навантаження в Європі складає 40,3%, необхідно 164 години для сплати податків та здійснення 11,8 платежів, зокрема 12,4% належить податку на прибуток, 26,3% – податкам на робочу силу, 1,6% – іншим податкам. Європа активно проводить реформи щодо впровадження електронних систем подачі та сплати податків останніми роками. Податкове навантаження в країнах ЄС протягом попередніх років зростало, незначно зменшившись лише у 2015 році. Зменшуються переважно лише податки на соціальне страхування» [81].

Ставки корпоративного податку по країнам ЄС значно відрізняються (додаток А) . «Найвищі ставки зафіксовані на Мальті (35%), у Франції (33,3%), Бельгії (33%) та Греції (29%). Найнижчі – в Ірландії та на Кіпрі (12,5%), в Болгарія (10%) та Угорщині (9%). Тому питання вибору фінансового механізму використання офшору, який би дав змогу здійснити

оптимальне податкове планування у сучасних умовах для компаній, є надзвичайно важливим» [65].

Як правило, розвинені економіки встановлюють прогресивну шкалу оподаткування доходів фізичних осіб для перерозподілу багатства — «для заможніших домогосподарств ставки податку на доходи фізичних осіб вищі, ніж для бідніших. Ставки податку на доходи фізичних осіб у світі варіюються від 0% до 60%» (див. рисунок 2.1), [41].

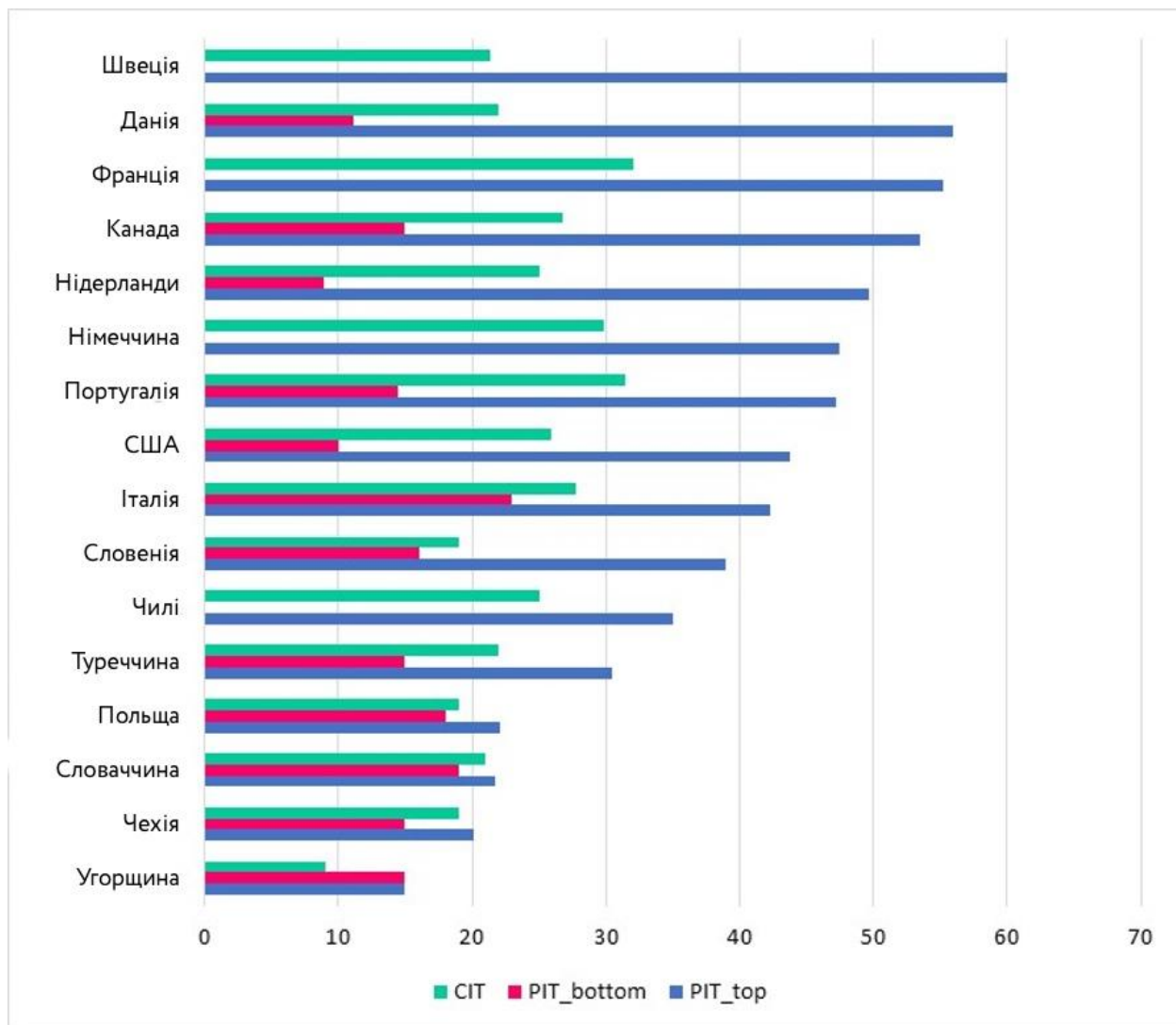

Рис. 2.1. Податок на дохід в обраних країнах ОЕСР (2018), [41].

Кожна юрисдикція спеціалізується як на географічному, так і в промисловому секторах. «Наприклад, Нідерланди віддають перевагу холдинговим компаніям, тоді як Люксембург сприяє адміністративним послугам» [21, с. 25].

Люксембург є однією з найбільших податкових гаваней і «центром міжнародних скандалів. Наприклад, у 2010 році Дейлі телеграф (The Daily Telegraph), опублікувало дані, відповідно до яких Ким Чен Ір приховував 4 млрд дол. США у Люксембурзі після того, як у Швейцарії посилились вимоги щодо комплаєнсу та почався обмін інформацією з іншими країнами» [62].

Відповідно до офіційної статистики, «Люксембург, населення якого становить близько 600 тис. осіб, приймає стільки ж ПІІ, скільки США, та значно більше, ніж Китай. На кожного мешканця цієї держави припадає 6,6 млн дол. США ПІІ. Цікаво, що в декількох відомих податкових гаванях зосереджена більшість фантомних ПІІ у світі. Близько половини такого капіталу надходить на рахунки в Нідерланди та Люксембург, серед інших країн – Швейцарія, Ірландія» [72].

Статистика вказує на те, що, незважаючи на значні обсяги фінансових потоків, які проходять через малі за розміром юрисдикції, «первісними принципалами та кінцевими бенефіціарами є зовсім інші території, що підіймає безліч питань, основним серед яких є конфлікт інтересів з приводу регулювання діяльності у таких фінансових вузлах, що були інтегровані в глобальну фінансову мережу для транзиту фінансових потоків. Серед найбільш задіяних – Ліхтенштейн, Ірландію та Люксембург» [83].

Дані території, які не завжди користуються високою репутацією, виступали однією зі сторін у безлічі двосторонніх відносин «з досить престижними юрисдикціями, до яких, згідно даних Томсон Рейтер Ліппер, можна віднести: США, Великобританію, Францію, Німеччину, Японію, Іспанію, Нідерланди, Італію» [85].

З дослідження МВФ «Розуміння фінансової взаємопов'язаності» стає зрозумілим, що «у складних фінансових взаємовідносинах між економічно розвинутими країнами задіяні сполучні юрисдикції (наприклад, Ліхтенштейн, Швейцарія та Люксембург), функція яких полягає у транслюванні грошових

потоків до США, Великобританії, Франції, Італії, Іспанії, Нідерландів, реальні сектори яких поглинають такі потоки» [19, с. 67].

У рейтингу ОФЦ 2019 р. OFC Meter (з англ. Offshore Financial Center – Офшорний фінансовий центр) «виділяє основну групу ОФЦ, які структурно охоплюють найбільшу частку акцій офшорного капіталу та потоків у всьому світі. Будучи центральною офшорною сіткою, що лежить в основі провідних світових фінансових центрів, таких як Лондон, OFC Meter класифікує ці ОФЦ відповідно до їх використання інвестиційними фондами, багатонаціональними компаніями та банками. У ранговому порядку OFC Meter основна група складається з Люксембургу, Нідерландів, Ірландії, Бельгії, Швейцарії» [70].

До речі, такою важливою характеристикою як конфіденційність «фінансові центри завдячують саме Швейцарії, яка прийняла ще в 1934 році закон, який прирівняв розкриття банківської таємниці до кримінального злочину» [73].

Портфельні інвестиції показують різні канали й логіку, яка організовує офшорні фінансові потоки: «Люксембург є головним напрямом для фінансових потоків інвестиційних фондів, Люксембург і Нідерланди є ключовими для багатонаціональних корпорацій» [68, 82].

Ще один індекс, який порівнює конкурентоспроможність провідних світових фінансових центрів, є The Global Financial Centres Index (Індекс глобальних фінансових центрів, GFCI). У 2019 р. вийшов 26 випуск рейтингу «Найбільші світові фінансові центри за індексом GFCI у 2018 р.». Лондон – на другому місці в індексі (після Нью-Йорка). Цюрих і Франкфурт залишилися в першій десятці [84].

«Багатство Західної Європи зросло на 0,6 % завдяки потужним темпам зростання в таких місцях, як Німеччина, Франція та північні країни, що допомогло компенсувати зменшення темпів зростання в Італії, Іспанії й Португалії. У Східній Європі фінансове багатство зросло на 6,8 % у

2018 р., позитивне зростання фондового ринку відбулося завдяки накопиченому багатству в Польщі, Румунії й Чехії» [69].

ОФЦ і податкові гавані використовуються для досягнення багатьох цілей, серед яких «найпопулярнішою є зменшення податкового навантаження на бізнес за допомогою використання значної кількості схем і механізмів. Найвідомішим механізмом, який ввібрав у себе одночасно кілька методів, є «Подвійний ірландський» (Double Irish) або його модифікація – «Подвійний ірландський с голландським сендвічем» (Double Irish with a Dutch sandwich). Ключовими моментами даного механізму є:

- в Ірландії інкорпорується компанія-гібрид (Компанія X) з податковою резидентністю в ОФЦ, яка реєструє авторські права та субліцензує їх на користь компанії, що створена в Нідерландах (Компанії Y);
- нідерландська компанія (Компанія Y) субліцензує права другій ірландській компанії, яка є повним резидентом Ірландії (Компанія Z) та створена першою компанією (Компанією X);
- Компанія Z субліцензує компанії у всіх інших юрисдикціях, де авторські права використовуються реальним бізнесом;
- роялті проходять зворотній шлях, поки не досягнуть ОФЦ, де будуть звільнені від оподаткування» [19, с. 78].

Законодавча база Болгарії базується на правилах Європейського Союзу. «Болгарія прийняла найпопулярніші директиви ЄС (про ПДВ, відсотки та роялті, материнське дочірнє підприємство тощо). Водночас Болгарія зберігає одну з найнижчих ставок податків на прибуток підприємств у Європейському Союзі – 10%. Розподіл дивідендів приватним особам та суб'єктам-нерезидентам регулюється лише прибутковим податком в розмірі 5%. Власники-акціонери резиденти ЄС користуються податковою ставкою податку в 0% згідно з Директивою про материнське підприємство ЄС. Гібралтар має унікальний статус в межах Європейського Союзу, який пропонує компаніям-нерезидентам повністю звільнитися від оподаткування. Гібралтарська компанія є об'єктом оподаткування, якщо її директор та

акціонери не проживають у Гібралтарі, а прибуток не перераховується до банків Гібралтару. Гібралтар не вступив до Спеціальної спілки ЄС. Як результат, він знаходиться поза зоною ПДВ» [21].

Литовські підприємства, в основному, обираються для торгівлі в Європі завдяки низькому оподаткуванню та вигідному географічному положенню. «Корпоративний податок становить лише 15%. Дивіденди можуть бути сплачені на 0%, якщо умови виконуються (холдингова компанія володіє принаймні 10% акцій не менше 1 року). Малі компанії з обігом менше 250 тис. євро користуються зниженим податком на прибуток – 5%. Литовську компанію можна легко придбати, підтримувати її діяльність теж просто» [21, с. 25].

Нідерланди є дуже цікавим варіантом оптимізації оподаткування. «Податки на бізнес в Нідерландах дуже низькі, як і податки на проценти та дохід від ліцензування. Податкова політика в Нідерландах залучила 127 мільярдів доларів з транснаціональних компаній. Вражаючи 48% компаній з рейтингу «Fortune 500» створили принаймні одну компанію з обмеженою відповідальністю в Нідерландах. Податкові пільги, що називаються звільненням від участі у бізнесі, знімають податковий тягар з дивідендів та приріст капіталу, які нараховуються за межами країни. Роялті також вільні від оподаткування в Нідерландах» [21, с. 26].

«Чорний список» ЄС у 2018 році виріс втричі та збільшив перелік країн з 5 до 15 держав, які не співпрацюють з європейськими податковими органами. «Це означає, що країни, які потрапили до переліку, будуть мати більше перешкод під час розрахунку і торгівлі з країнами ЄС, зокрема до них буде застосовуватися більш жорсткий контроль. Це створить незручності як для жителів цих країн, так і для компаній, які там зареєстровані» [54].

За участі міжнародних організацій найвагомим кроком у боротьбі з фінансовими центрами стала «боротьба з агресивним податковим плануванням, яка передбачає реєстрацію та контроль діяльності податкових посередників, використання принципу «контрольованих операцій»,

розкриття інформації (обмін інформацією), укладання договорів щодо дотримання законодавства (Ірландія, Швейцарія, Нідерланди)» [19, с. 84].

2.2. Аналіз умов функціонування фінансових офшорів Азії

Стрімкі показники економічного зростання, збільшення середнього класу, бум технологій привернули увагу до низки країн Азії. «В усьому світі заговорили про те, що XXI сторіччя може стати «азійським сторіччям». Навіть одужання від кризи провідним азійським державам пророкують найближчим часом. Найбільше заяв про перспективи лунає щодо країн Південно-Східної Азії, об'єднаних в організацію АСЕАН. АСЕАН створили у 1967 році і наразі до цієї організації належать 10 країн Південно-Східної Азії - Індонезія, Малайзія, Сінгапур, В'єтнам, Таїланд, Філіппіни, Бруней, Камбоджа, Лаос та М'янма» [7].

Офшорний бізнес у країнах Азії відіграє важливу роль у русі як позикових, так і підприємницьких інвестицій, «в обслуговуванні зовнішньоекономічних зв'язків, хоча за масштабами операцій і кількістю офшорних компаній значно поступається країнам Карибського басейну і Західної Європи. Офшорні центри, що виникли у 70-ті рр., діють у Бахреїні, Брунеї, Гонконзі, Малайзії (о. Лабуан), Маврикії, Дубаї (ОАЕ), Сингапурі й Океанії (Західне Самоа, о. Науру, о. Вануату, о. Кука)» [8].

Гонконг (Сянган) є одним із найпопулярніших азійських фінансових офшорів, оскільки через нього йдуть основні товарні та фінансові потоки з КНР. «Основний аргумент на користь ведення бізнесу через гонконгівську структуру – податкові пільги. Податковий режим, який складає конкуренцію аналогічним офшорним зонам і водночас володіє перевагою для різних видів діяльності, пропонує Гонконг. На сьогодні Гонконг працює за визнаними міжнародними стандартами обліку. Закон про внутрішні доходи (Inland

Revenue Ordinance) – це головний законодавчий акт, який передбачає застосування основних 4-х видів прибуткового податку [9, с. 63]:

- податку на прибуток (16 % для компаній, які виконують підприємницьку діяльність у Гонконгу та 15 % для підприємств без створення юридичної особи);
- податку на заробітну плату (максимальна ставка – 17 %);
- податку на відсотковий дохід;
- податку на нерухомість.

Не підлягають оподаткуванню в Гонконгу:

- 1) іноземні грошові комісії та гонорари, одержувані від ліцензій, що стосуються музики, фільмів;
- 2) доходи від консультаційних послуг;
- 3) доходи від патентів, публікацій матеріалів, прав на видобуток корисних копалин;
- 4) доходи від оренди».

Зазвичай, щоб уникнути оподаткування, такі види доходів розміщують або на депозитному рахунку в Гонконгу, або в іншій країні. «У Гонконгу відсутні такі види податків і зборів: ПДВ; податок на дивіденди, відсотки, роялті, отримані з-за кордону або відправлені за кордон, і на приріст капіталу; збір, що стягується при реєстрації автомобілів; аеропортові збори; податок на видовища; податок, що стягується з власників готелів; податок на гральний бізнес» [9].

Уряд Гонконгу не укладав угод про уникнення подвійного оподаткування з іншими країнами, «за винятком договору із США, який має обмежену дію і регулює лише питання торгового флоту. Варто зазначити, що статус офшорних юрисдикцій може змінюватися. Наприклад, у 1997 р. змінився статус Гонконгу, який перейшов під суверенітет Китаю, проте і досі є офшорною зоною. І до 2047 р. Гонконг зберігає практично без змін свою адміністративну і правову системи. Більша частина економіки території пов'язана із фінансовими операціями, розвинена банківська діяльність

(розміщено приблизно 250 банків), операції із цінними паперами, страхування» [8].

Географічна спеціалізація Гонконгу полягає у поєднанні з Британськими Віргінськими островами та Тайванем.

Індекс глобальних фінансових центрів (GFCI) співпрацює з Інститутом розвитку Китаю. «В 2018 р. Гонконг лише на чотири бали поступається Лондону та перебуває на третьому місці, а Сингапур залишається на четвертому місці. Шанхай залишається попереду Токіо на п'ятому місці в індексі, хоча Токіо піднявся на 10 балів у рейтингах. Пекін залишився в першій десятці» [84].

Негативною властивістю ОФЦ є готовність приховувати нелегальні кошти, у т. ч. отримані злочинним шляхом. «Дана властивість використовується корумпованими урядами, політиками та бізнесменами, які прагнуть вивести фінансові ресурси з-під регулювання юрисдикції походження капіталів (особливо виражено це прагнення проявляється під час фінансових та політичних криз)» [19, с. 80].

Китай є лідером з вивезення капіталу (за 40 років з нього було виведено 1,19 трлн дол. США), [18, с. 293].

Сингапур — один з найпотужніших фінансових центрів світу. «Сингапурські компанії можуть використовувати ведення бізнесу по всьому світу (за винятком Сингапуру). В такому випадку компанія звільняється від оподаткування, проте з обов'язковою подачею звітності. Якщо компанія працюватиме в Сингапурі чи відкриє рахунок у Сингапурському банку, то податок складатиме 17% . Сьогодні Сингапур має 9 зон вільної торгівлі: Brani Terminal, Keppel District Park, Tanjong Pagar Terminal and Keppel Terminal, Jurong Port, Sembawang Wharves, Pasir Panjang Wharves, Changi Airport Group, Changi Airport Cargo Terminal Complex, Singapore FreePort located in the Airport Logistics Park. Іноземні інвестори, які хочуть відкрити компанію в одній з вільних зон Сингапуру, можуть це зробити без будь-яких обмежень.

Для того щоб зареєструвати юридичну особу в Сінгапурі, необхідно отримати дозвіл спеціально уповноваженого органу — Корпорації PSA» [5].

Малайзія (о. Лабуан). «Головна потенційно приваблива риса цього нового банківського центру, який нині активно створюють, полягає в особливостях правового і податкового статусу банку, зареєстрованого на Лабуані. У зв'язку з тим, що острів – це федеральна територія Малайзії, усі зареєстровані тут компанії мають право використовувати переваги договорів про запобігання подвійному оподаткуванню при дотриманні певних умов. Малайзія уклала міжнародні угоди про запобігання подвійному оподаткуванню доходів із такими країнами: Австралія, Австрія, Бангладеш, Бельгія, Угорщина, Німеччина, Данія, Індія, Індонезія, Італія, Канада, Китай, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Пакистан, Польща, Румунія, Сінгапур, Об'єднане Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, США, Таїланд, Філіппіни, Фінляндія, Франція, Швейцарія, Швеція, Шрі-Ланка, Південна Корея, Японія» [8].

На «ринках, що швидко розвиваються», також спостерігаються неоднозначні результати. «Основним донором фінансових ресурсів була й залишається Японія, нетто інвестиційна позиція якої збільшилась з 1,8 трлн дол. США в 2006 році до 2,8 трлн дол. США у 2015 році» [78].

У 2018 р. Японія зафіксувала спад багатства – «неінвестиційні активи знизилися на 1,3 %, незважаючи на високу концентрацію депозитних портфельів. За винятком Японії, Азія зафіксувала зростання активів на рекордні 12,1 % у 2017 р. і 7,1 % у 2018 р. Падіння темпів зростання полягає в невдачах Китаю (торговельна війна зі США), на багатство якого припадає 57 % усіх активів регіону. У Японії прогнозується збільшення багатства на 1,1 % до 17,3 трлн дол. США до 2023 року. Історією великого зростання стане Азія. Базовий сценарій Boston Consulting Group передбачає, що багатство тут збільшиться на 9,4%, досягнувши 58,2 трлн дол. США. Протягом наступних п'яти років у цьому регіоні прогнозується найвищий темп регіонального зростання за цей період» [69].

Сьогодні Об'єднані Арабські Емірати є однією з найкращих офшорних зон світу. «Вільна Економічна Зона Jebel Ali Free Zone (JAFZ) розташована в Об'єднаних Арабських Еміратах (емірат Дубай). Зона була заснована в 1985 р. Вона була побудована навколо найбільшого у світі штучного морського порту Jebel Ali та спочатку розглядалася як ідеальне місце для багатонаціональних компаній, щоб вони могли зберігати й поширювати свою продукцію в Перській затоці. З роками спектр галузей промисловості зріс від розподілу товарів до міжнародного виробництва, торгівлі та послуг. Ринок виріс та охопив регіони далеко за межами Близького Сходу. Вільна Зона є домом для більше ніж 7100 компаній, включаючи 100 компаній зі списку Fortune 500» [5].

Об'єднані Арабські Емірати, як альтернатива Кіпру, вигідно відрізняються від інших країн:

1) «територіально та економічно Об'єднані Арабські Емірати найменш пов'язані з Євросоюзом, країни якого, на тлі серйозних проблем у банківському секторі на Кіпрі, можуть зазнати аналогічних труднощів. Ці ризики, насамперед, стосуються Ірландії, Іспанії, Італії, Греції та Португалії. При цьому, безумовно, проблеми в цих країнах негативно вплинуть на всі країни Євросоюзу та сусідні країни, які історично використовуються як місце для акумулювання і зберігання грошових коштів;

2) економіка ОАЕ, а також всього регіону загалом, активно розвивається на тлі стагнації економік країн Європи;

3) банківське законодавство ОАЕ надійно захищає права та інтереси вкладників;

4) банківський сектор ОАЕ – найбільший в регіоні за обсягом коштів;

5) наявність широкої мережі підписаних ОАЕ договорів про уникнення подвійного оподаткування;

6) при купівлі та продажу золота та інших дорогоцінних металів у фізичній формі в Об'єднаних Арабських Еміратах відсутні будь-які

відрахування або податки на прибуток. В умовах високої нестабільності світової економіки значна кількість інвесторів купляє дорогоцінні метали;

7) Об'єднані Арабські Емірати знаходяться в 4-6 годинах польоту від більшості країн Східної та західної Європи з незначною або повністю відсутньою різницею в часі» [34].

2.3. Дослідження діяльності офшорних компаній в США

Зона США складається з двох кілець: внутрішнього та зовнішнього. «Перше кільце включає внутрішні штати: Делавер, Вайомінг, Нью Джерсі, Неваду та Флориду. Створення ОЦФ та/або податкових гаваней, які знаходяться в межах престижної юрисдикції (аналогічно до Нормандських островів у Великобританії, колишніх Антильських островів у Нідерландах та кантонів Невшатель, Фрибург і Цуг у Швейцарії) призводить до викривленого уявлення про реальну приналежність окремих юрисдикцій до фінансових центрів [48]. Друге кільце включає заморські юрисдикції-сателіти: Віргінські острови, Пуерто-Ріко, Маршалові острови та Панаму, яка з 1919 року почала відігравати значну роль у міжнародному русі капіталів через повну відсутність регулювання» [19, с. 74].

Історія офшорного бізнесу починається з другої половини XIX ст., коли в штаті Делавер (США) створено пільгову податкову зону. «Потім подібну зону засновано в Нью-Йорку. В американському штаті Делавер дозволено реєструвати безподаткові компанії. Штат визнається офшором у Білорусі, Росії, Узбекистані, а в Україні – ні. Жоден інший штат США не має таких гнучких законів, як Делавер (населення – 890 тис). Він вважається корпоративною столицею США, оскільки в ньому зареєстровано кожен третю компанію, яка котирується на Нью-Йоркській фондовій біржі. У штаті Делавер також функціонує відділення компанії American Express, яке емітує

кредитні картки в Європі. Щонайменше два офшорні центри – Ліберія та Панама – прийняли свої закони про компанії, скопіювавши відповідне законодавство штату Делавер. Більшість власників делаверських компаній активно займається бізнесом по всьому світу без сплати будь-яких податків та без надання звітності ні в Делавері, ні в інших країнах світу, де вони отримують прибуток. Американське законодавство не дозволяє Управлінню внутрішніх доходів США передавати інформацію про доходи нерезидентів у їхні країни. Як і в будь-якому штаті США, у Делавері можлива реєстрація ідивідуального підприємства, повного, командитного товариств, корпорації, а також компанії з обмеженою відповідальністю. У штаті Делавер діє Акт про компанії з обмеженою відповідальністю (Act of limited Liabilities Companies), що дозволяє реєстрацію компаній, які поєднують риси партнерства та корпорації (скорочено – LLC). LLC удало поєднують переваги оподаткування як партнерства з обмеженою відповідальністю та анонімністю учасників, як у корпораціях. Згідно із законодавством штату Делавер, у ньому дозволено існування зареєстрованою компанії без реєстрації в податкових органах США, що уможливорює не здавати звітів та не сплачувати податків. Якщо засновниками LLC є нерезиденти США, то прибутковий податок сплачується лише з доходів, отриманих на території США» [9, с. 129].

Особливу увагу заслуговує штат Делавер, чия політика стала об'єктом для багатьох журналістських розслідувань. «Так, у 2012 році Нью-Йорк Таймс (The New York Times) опублікувало дані щодо внутрішніх офшорів, згідно з якими:

- майже половину всіх державних корпорацій було зареєстровано у штаті Делавер;
- у місті Вілмінгтон (штат Делавер) лише за одною адресою (Норт Оранж стрит 1209) зареєстровано понад 285 тис. підприємств;
- кількість підприємств перевищило кількість населення – 945,3 тис. і 898 тис. відповідно» [86].

Фактично всі великі американські банки мають дочірні структури в офшорних зонах. «В одному тільки Делавері формально зареєстровано 43% всіх компаній, акції яких котируються на Нью-Йоркській фондовій біржі. Сьогодні, за даними ОЕСР, світова система банківського офшору приховує 11,5 трлн дол. США» [63; 2, с. 52].

Багато офшорних центрів у країнах Карибського басейну є юрисдикціями з помірними умовами оподаткування, а більшість із них – податковими гаванями. «Єдиний недолік цих зон – їх низький престиж. Проте тут зареєстровано чимало солідних банків, інвестиційних фондів, страхових й інших компаній. Так, ще наприкінці 90-х рр. у Панамі було зареєстровано 337 тис. офшорних компаній, на Британських Віргінських о-вах – 208, на Багамах – 50, на Кайманових о-вах – близько 39, у Нідерландських Антилах – 22,5, на Барбадосі – близько 13 тис. У цих центрах діяло понад 2 тис. комерційних банків. Близько однієї п'ятої всього обсягу світових валютних операцій здійснюють через офшорні центри країн Латинської Америки і Карибського басейну. Незважаючи на те, що законодавство цих країн загалом однакове, у кожній зони є своя спеціалізація. Панама давно відома як країна, що надає пільгові умови для реєстрації морських суден, Бермудські острови – як фінансовий центр, Британські Віргінські острови – як центр міжнародних комерційних операцій» [8].

«Найінтенсивнішими юрисдикціями з точки зору співвідношення розмірів фінансових сегментів до ВВП, що є обов'язковою ознакою офшорного фінансового центру, є Кайманові острови, Британські Віргінські острови, Бермудські острови, Маршалові острови, Джерсі. Також високі значення показників мають Багамські острови, Барбадос, Беліз» [19, с. 69].

Згідно даних Банку міжнародних розрахунків міжнародні фінансові зв'язки банків вказують на те, що «основні потоки в дол. США пролягають між США та офшорами на Карибських островах (3,7 трлн дол. США), США

та Великобританією (2,5 трлн дол. США), до складу якої входять власні офшори, США та країнами Євросоюзу (1,3 трлн дол. США)» [76].

«Пропускна здатність окремих територій, наприклад, Кайманових островів може сягати 1,7 трлн дол. США, що більше, ніж вартість активів банківських систем деяких країн, що входять до Групи семи (G7)» [75].

Таким чином, є очевидним те, що юрисдикції, такі як Кайманові острови, відіграють значну роль в інвестиційних процесах. «За оцінкою Мережі податкового правосуддя (Tax Justice Network, TJN) обсяг фінансових послуг, що надаються вісімдесятьма подібними територіями, сягає від 21 до 32 трлн дол. США станом на 2010 рік» [71].

Проте, якщо розглянути чисті інвестиційні позиції країн, то стає зрозумілим, що «острівні держави виконують лише сполучну функцію. Так, за підсумками 2006 року, протягом якого чистий трансграничний рух капіталів досяг 8,2 трлн. дол. США, основним кінцевим реципієнтом фінансових ресурсів є США, від'ємна чиста інвестиційна позиція яких збільшилась з 2,6 трлн дол. США у 2006 році до 7,3 трлн дол. США у 2015 році і 8,1 трлн дол. США у червні 2017 року» [19, с. 66].

Загальна сума, що утримується в офшорних юрисдикціях, є значною. «І всі ці кошти не оподатковувалися повною мірою, якби вони були виведені в країни, де їхні материнські компанії є резидентами. Але можливість створювати філії в офшорних гаванях зумовлює, по-перше, економічні можливості держав, де реєструються ТНК, а по-друге, за допомогою прискореного акумулювання капіталів надає цим ТНК не лише ринкову, економічну, але значною мірою й політичну силу, а отже, вони стають значними акторами на світовій арені. Окрім того, 40 % усіх прямих іноземних інвестицій (ПІІ) (близько 15 трлн. дол. США), які щороку здійснюються світовими ТНК, насправді є «фантомним капіталом» для приховування їхніх податків. Такі інвестиції проходять через фіктивні компанії, щоб мінімізувати податкові зобов'язання своїх власників у тій чи іншій країні світу» [17, с. 27].

Протягом останніх 10 років Індекс глобальних фінансових центрів (GFCI) публікує дві доповіді на рік, які відображають прогрес провідних світових фінансових центрів. «Нью-Йорк залишається на першому місці в індексі, на 7 балів випереджаючи Лондон. Торонто піднявся у рейтингах на 27 балів (7-ме місце)» [84].

Огляд розміру ринку у 2018 р. засвідчив різке зменшення зростання багатства в більшості зрілих ринків. «У Північній Америці неінвестиційні активи знизилися на 0,3 % за рік. Падіння темпів зростання на фондовому ринку у 2018 р. посилює невизначеність щодо стану світової економіки та, зокрема, офшорного бізнесу. Задля вирішення цього питання, а також оцінки прогнозу щодо формування багатства протягом наступних п'яти років Boston Consulting Group розробила детальні прогнози, використовуючи різні макроекономічні та ринкові показники. Згідно з базовим сценарієм, Boston Consulting Group прогнозує, що з 2018 по 2023 р. світове багатство зросте в усьому світі на 5,7 %. Північна Америка повинна продовжувати залишатись орієнтиром для створення багатства, урахувавши вірогідність того, що ринки капіталу в Канаді й США продовжуватимуть позитивне (навіть якщо повільніше) зростання. Прогнозується, що багатство в Північній Америці зросте на 5,4 %, досягнувши 118 трлн дол. США до 2023 р., приріст у Західній Європі коливатиметься на позначці 3,9 %, а багатство в регіоні до 2023 р. може досягти 53,1 трлн дол. США» [69].

Механізм зменшення податкового навантаження на бізнес «Подвійний ірландський з голландським сендвічем» використовується компаніями Facebook, Apple, Google, Amazon, Hewlett-Packard і Microsoft. «На думку податкових органів США, корпорація Apple, використовуючи «Подвійний ірландський з голландським сендвічем», у 2014 році зменшила свої податкові зобов'язання на 2,4 млрд дол. США на фоні прибутку в розмірі 34,2 млрд дол. США та сплачених податків на суму 3,3 млрд дол. США (що складає 9,8 % від прибутку на протипагу корпоративному податку США в розмірі

35 %). А згідно з даними Сенату США протягом чотирьох років корпорація Apple сплатила на 44 млрд дол. США менше, ніж мала б сплатити без використання механізмів оптимізації. Популярність даного механізму привернула увагу уряду США та призвела до гучних розслідувань податкових схем і тиску на уряди інших країн з метою унеможливлення використання даних механізмів. Результати не змусили себе довго чекати й Міністр фінансів Ірландії заявив про скасування спірної податкової структури. Відповідно до прийнятого рішення механізм став недоступним. Проте, вказані механізми не є одиничними або унікальними. Після згортання одних схем почали розгортатися та набирати обертів інші схеми» [19, с. 79].

Розглянемо один із глобальних трендів використання офшорної юрисдикції ТНК США. «ТНК США з рейтингу «Fortune 500» утримують понад 2,6 трлн дол. США прибутку в офшорах. Про це повідомляють 293 компанії (59 % від загальної кількості). Лише чотири з цих компаній – Apple, Pfizer, Microsoft і General Electric – становлять чверть від загальної суми. Усього 30 компаній із рейтингу «Fortune 500» – це 68 %, або 1,76 трлн дол. США прибутку від використання офшорних юрисдикцій» [79].

У Податковому агентстві Канади заявили, що «станом на 26 серпня 2022 року завершили 265 аудитів, пов'язаних із «панамськими паперами», під час яких виявили 75 мільйонів доларів несплачених податків. Як додається, за «райськими паперами» завершили 106 перевірок та виявили несплачені податки на суму 1,6 мільйона доларів. При цьому у відомстві відмовилися розкривати дані стосовно того, скільки коштів уже вдалося зібрати із боржників. Хоча деякі платники податків співпрацювали із Податковим агентством, на проведення аудитів знадобиться кілька років, оскільки багато платників податків не дотримуються вимоги щодо надання доступу до фінансових документів та використовують судові позови для перешкоджання аудитам. Як наслідок, ці аудити складні та тривалі. За час, що минув з оприлюднення «панамських документів», лише п'ять справ було

передано для кримінального розслідування, три з яких було згодом закрито» [37].

Висновки до розділу 2

За результатами дослідження сучасних тенденцій міжнародного офшорного бізнесу було зроблено такі висновки:

1. Досліджено місце та роль офшорних фінансових центрів в системі фінансової глобалізації, а також причини використання офшорів. Важливим атрибутом світової фінансової системи та перерозподільною ланкою світових фінансових потоків є численні офшори та інші пільгові зони, які дозволяють ухилятися від існуючого національно-державного податкового режиму. В даний час близько 70 країн і територій пропонують свої офшорні послуги щодо іноземного капіталу, банківських операцій, прибутковості від операцій на самих фінансових ринках.

2. Проаналізовано інвестиційні офшори Європи, Азії та Америки. Розкрито специфіку функціонування інвестиційних офшорних інститутів та спеціальних економічних зон в різних країнах світу та в залежних юрисдикціях. Виявлено особливості європейського офшорного бізнесу, а також оцінено перспективи його трансформації. Найвідомішим механізмом зменшення податкового навантаження на бізнес за допомогою використання значної кількості схем і механізмів, який ввібрав у себе одночасно кілька методів, є «Подвійний ірландський». Охарактеризовано превентивні заходи Європейського Союзу щодо ухилення від сплати податків. Проаналізовано дані щодо внутрішніх офшорів Сполучених штатів Америки.

РОЗДІЛ 3

ОФШОРНИЙ БІЗНЕС УКРАЇНИ: ПРИНЦИПИ ВЕДЕННЯ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

3.1. Історія формування офшорної моделі української економіки

Історично виникнення офшорів спричинено бажанням вийти з-під дії регуляторних органів окремих країн, «зменшити частку доданої вартості, яка перерозподіляється через національні бюджети шляхом оподаткування, а значить – заради максимізації прибутку, що залишається в руках власників. Ця проблема існувала ще з часів Стародавнього світу і боротьби римлян у Середземномор'ї за торговельні потоки через належні їм острови шляхом мінімізації податків на цих островах» [4].

Але справжнього розвитку офшоризація міжнародної економіки набула вже в другій половині ХХ ст. «У цей час фінансовий капітал, завдяки прискореному розвитку комунікацій, отримав змогу швидко переміщатися з одного куточка світу в інший у пошуках рентабельності. Інформаційно-технічна революція створила можливість дистанційного управління та функціонування для офшорних центрів. Із реставрацією ринкових відносин відновлюється й логіка ринкової економічної діяльності. Перші юридичні основи для розгортання офшорних схем було закладено ще в останні роки існування УРСР. Так, Угоду про уникнення подвійного оподаткування з Кіпром було укладено в далекому 1982 році. На той час підписання такого договору було необхідним для налагодження зовнішньої торгівлі соціалістичного блоку з західним, але вже невдовзі, після проголошення незалежності України, Кіпр стане одним із основних каналів виведення коштів за кордон» [16].

Проблема появи в українській економіці офшорних компаній загострилася у 1991 р., коли Україна здобула незалежність, а суб'єкти господарської діяльності отримали можливість реєструвати дочірні компанії

за межами країни в юрисдикціях з низьким рівнем оподаткування, а сплата податків замінювалася щорічним фіксованим збором. «На сучасному етапі, активно використовуються новітні Інтернет-технології, електронні платіжні системи, комп'ютеризація банківської діяльності при легалізації (відмиванні) коштів, одержаних злочинним шляхом. Набула надзвичайної популярності кіберзлочинність, яка дає можливість реєстрації фінансової установи чи компанії виключно через мережу Інтернет, а також проводити трансакції на території декількох юрисдикцій» [15, с. 81].

В 1991 році Україна мала найвищу в світі централізацію та концентрацію промислового виробництва, значна частина якого випускала конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію. «Наприклад, значна частина верстатобудівних та інструментальних підприємств України в 90-х роках заперечували тезу про свою «відсталість», експортуючи понад третину продукції в країни близького та далекого закордону (Краматорський завод важкого верстатобудування, Одеський завод радіально-свердлильних верстатів, Полтавський завод штучних алмазів та ін.). Потужним був спадок космічного потенціалу, який ледь не єдиний зберіг донині залишки наукомісткої продукції. На 140 підприємствах цієї галузі працювало 200 тис. осіб, які видавали на-гора третину продукції космічної сфери Радянського Союзу. Загалом, 40 тисяч середніх і 6 тисяч великих державних підприємств України оцінювались у сотні мільярдів доларів. Із їх роздержавлення почалося становлення сучасної економічної моделі України та налагодження схем для виведення створених в Україні капіталів за кордон» [39].

Уперше українські бізнесмени отримали можливість відкривати офшорні компанії в 1991 р., «коли швейцарська компанія «Riggs Walmet Group» оголосила про те, що виходить на український ринок із пропозицією про організацію компаній. Пропонувалася не тільки допомога у створенні безподаткових компаній, а й підтримка їх діяльності (відрахування щорічних внесків до бюджету країни базування, забезпечення секретарських послуг з

обробки нерегулярної пошти, організація щорічних зборів акціонерів, складання балансів тощо)» [8].

У 1992 році було ухвалено низку законодавчих актів, і стартувала так звана «мала приватизація» – перехід у приватну власність малих підприємств (із кількістю працівників до 100 осіб, невеликим обсягом продукції та недостатнім капіталом для створення акціонерних товариств). «Спочатку були спроби приватизації орендованих раніше підприємств трудовими колективами, особливо «закритих акціонерних товариств». Але на наступних етапах приватизації вони витісняються іншими, як тепер уже можна сказати, шахрайськими схемами. З 1993 року починається процес роздержавлення промислових гігантів, стратегічних підприємств. Паралельно з цим ухвалюється Декрет «Про лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності», який став поштовхом до стимулювання експорту української продукції та спробою контролювати й детінізувати зовнішньоекономічну діяльність. «Буксування» процесу приватизації, загроза повної втрати контролю над хаотичними економічними процесами змусили взяти паузу-мораторій у приватизації з липня 1994 року, яка завершилася тільки 03 березня 1995 року» [16].

Переговори про заміну радянської Угоди, що ототожнювалася з боротьбою з виведенням капіталів, велися, починаючи з 1997 року. Але «нову Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування вдалось укласти тільки 2012 року з імплементацією в 2014-му. Це зволікання можна пояснити тільки взаємовигідністю таких відносин на найвищих щаблях влади» [14].

Треба відмітити, що останнім часом умови офшорних справ на Кіпрі погіршилися для бізнесменів із СНД: «підвищення ставки на прибуток та гармонізація податкового адміністрування були однією з умов вступу Кіпру до Європейського Союзу. Під кіпрський та інші офшори в Україні з початку 90-х років масово виникали фірми, які надавали послуги з реєстрації та супроводу капіталів у податкових гаванях. За 20 років сам механізм принципово не змінився, а ціна таких послуг залишається відносно

невеликою — вимірюється в тисячах доларів на рік разом із обслуговуванням. Тож навіть середньої руки підприємець може собі дозволити тримати гроші в офшорах, економлячи значно більші суми за рахунок недооподаткування. Налагодження схем виведення капіталів із країни нерозривно пов'язано зі зміною економічного устрою, переходом від державного планування до ринкових методів господарювання та приватизацією, що створила матеріальні передумови для нової системи» [16].

Податковий кодекс України визначає офшорні зони як «території, до складу яких входять держави або частина території, залежні від цих держав, де можуть бути створені та діяти суб'єкти господарювання, що мають офшорний статус» [42].

Через неузгодженість та двозначність у чинному законодавстві спостерігається «безсистемна, несинхронна та розбалансована робота органів державної влади у даному напрямку». Більше того, Указом Президента України «Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон» [46] та Законом України «Про валюту та валютні цінності» [45] Національному банку та Кабінету міністрів України доручено розробити проект закону про міжнародну співпрацю України у сфері оподаткування, проте, таких нормативно-правових актів досі немає.

Що стосується Кіпру, денонсацією Угоди з яким збирається наповнювати бюджет українська влада (насправді це одна з вимог Міжнародного Валютного Фонду), то «після 2014 року з набуттям чинності нової, жорсткішої щодо мінімізації податків Конвенції та банківської кризи в цій країні, українські капітали знаходять безпечніші й вигідніші податкові гавані» [14].

В 2015 році, уряд України розширив список контрольованих країн (територій) до 75-ти. «Відбуваються спроби застосування Закону про трансфертне ціноутворення, який наразився на серйозний спротив

найбільших імпортерів та експортерів продукції, і врешті так і не запрацював у належному форматі в Україні» [16].

Суть офшорного бізнесу для українських бізнесменів – в тому, що за кордоном з'являється новий «самостійний» суб'єкт господарських відносин, який повністю перебуває під контролем українського підприємця. «Найчастіше офшорна компанія подається як незалежний закордонний партнер української компанії. На цьому побудовано найпоширеніші способи податкового планування з використанням таких фірм. Попри гадану простоту, усі деталі таких схем потребують опрацювання, адже правила податкового й валютного контролю постійно змінюються. Існує чимало причин, які призводять до відпливу капіталу з України. Найважливіші з них мають економічний характер. Це – нестабільне й навіть обтяжливе податкове законодавство, примусовий продаж валютних надходжень при існуванні реальної загрози девальвації гривні, можливість досудового списання коштів із рахунків підприємств тощо. Інша, не менш важлива причина пов'язана з політико-правовою нестабільністю, недовірою підприємців і громадян до судової системи й апеляційних процедур, військовими діями на Сході України. Саме щоб уникнути економічних та політичних ризиків, капітали в значних обсягах виводять із легального виробничого й торговельного обороту України за кордон. Загальновідомі методи, які при цьому використовуються, можна умовно розділити на дві групи. До першої відносять так звані прямі методи, коли капітал вивозиться в явному вигляді. Це – неповернення валютної виручки від експорту товару, неввезення імпортного товару після здійснення попередньої оплати, утрата капіталу у зв'язку з удаваним неефективним використанням майнових цінностей за межами країни та ін. Друга група включає непрямі методи відпливу капіталу, які більш складні, а тому й небезпечніші» [9, с. 16].

Суб'єктами господарської діяльності використовується достатньо широкий спектр методів ухилення від сплати податків. «Найбільш поширеним та часто використовуваним методом ухилення від

оподаткування є перекручування та спотворення результатів фінансово-господарської діяльності, який дозволяє приховати реальні обсяги діяльності» [15, с. 83].

3.2. Офшорний бізнес в Україні

Використання офшорів з метою ухилення від оподаткування дозволяє суб'єктам господарювання «уникнути сплати податків і зборів всередині країни, знижує ризик рейдерських захоплень, спрощує судовий захист їх майнових прав та інтересів, а також дозволяє вивести за кордон фінансові результати політичної корупції. Державна фіскальна служба України, проаналізувавши зовнішньоекономічні операції, встановила, що переважна більшість великих експортерів України здійснювали свої фінансові операції із залученням посередників, які розміщені у низько податкових юрисдикціях, а саме у Нідерландах, Кіпрі, Швейцарії. При цьому, вагома питома вага офшорних зон у Round tripping-інвестуванні, найбільші обсяги операцій за якими були зафіксовані через співпрацю з Австрією, Кіпром, Нідерландами та Швейцарією. Водночас, доцільно зауважити, що, на сучасному етапі, інституційно слабким залишається контроль у сфері трансфертного ціноутворення, механізм якого впродовж останніх років не удосконалюється та ефективно не функціонує, а охоплення перевітками компаній, які здійснюють ризикові операції, не перевищує 1 %. Такий механізм контролю може бути колосальним потенціалом у сфері боротьби й протидії легалізації коштів через офшорні зони. Беззаперечним є і той факт, що Україна доволі низькими темпами запроваджує світові стандарти податкової прозорості та обміну фінансовою інформацією у сфері протидії відмивання коштів в офшорних зонах та досі законодавчо не регламентований комплексний підхід до вирішення проблем, які

пов'язані із офшорами. Загрозливими є обсяги тіньового сектору економіки – в межах 30–40 % за офіційними даними та 45–55 % за розрахунками експертів, які не оподатковуються через неможливість вчасного виявлення» [15, с. 82].

Щодо держави, то такий шлях веде до недоотримання бюджетом податкових надходжень. Незважаючи на це, створення офшорних компаній є повністю легальним на законодавчому рівні [18, с. 293].

Україна залишається в стороні від міжнародних процесів введення стандартів прозорості оподаткування. «А масштаби використання офшорних центрів у національній економіці є суттєвими:

- офшори є рушійною силою міжнародної комерційної діяльності, оскільки частка зовнішньоекономічних договорів, за якими товар або послуга проходить через офшорні компанії, перевищує 83%;

- офшори відіграють ключову роль в інвестуванні, оскільки станом на 2017 р. 0,52 млрд дол. США, або 27% прямих іноземних інвестицій в Україну (загальна сума 1,88 млрд дол. США), походили з Кіпру, який є офіційно визнаним офшором, а також наймасштабнішим інвестором України» [54];

- офшори – це головний інструмент утечі капіталу й уникнення податків. «Від 4,6% до 9% ВВП на рік виводиться в офшори. Україна входить в перші 15 країн, що розвиваються, із 75 центрів, схильних до проблеми відтоку капіталу в офшорні зони. За офіційними підрахунками міжнародної інституції Global Financial Integrity, протягом 2004–2013 рр. з України в офшорні юрисдикції було виведено близько 116 млрд дол. США» [18, с. 295].

За даними дослідження, проведеного недержавною організацією Tax Justice Network, «zareєстровано, що сума виведеного капіталу через офшорні зони в Україні перевищує суму ВВП країни. За 28 років незалежності з України було виведено більше 223 млрд дол. США. Розглядаючи реалії України, можна зазначити, що всього працюють офшорні компанії з 38 юрисдикцій. Станом на 2018 р. лідерами з інвестицій є три найбільші офшорні зони – Кіпр, Британські Віргінські острови і Беліз, обсяг

інвестиційних операцій за якими склав 21,35 млрд дол. США, що в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій становить 38,6%» [54].

Згідно із рейтингом Світового банку «Doing business» (рейтинг легкості ведення бізнесу), «станом на 2020 р. Україна займає 64 місце, що говорить про значні ризики переходу українських компаній в офшорні юрисдикції» [67].

В Україні є одразу два переліки офшорів. Один – відповідно до Постанови Кабміну №1045. «В ньому зазначено 79 низькоподаткових юрисдикцій та країн, відповідні органи яких не забезпечують своєчасний та повний обмін податковою та фінансовою інформацією на запити ДФС. Іншими словами – це і є офшори. Другий – згідно з Розпорядженням Кабміну №1079-р. В ньому фігурує лише 41 країна чи територія, тобто розбіжність з першим кардинальна. Однак як основний офшорний список варто розглядати той, який міститься в Постанові №1045. Саме він стосується сфери оподаткування. Другий же перелік більше націлений на визначення ризиків фінансових операцій. Так історично склалося, що більшість із офшорних компаній зареєстровані в Києві – головному діловому центрі країни. У фокус дослідження потрапив бізнес Вінницької, Дніпропетровської, Львівської, Одеської, Харківської областей. Загалом в них працює майже 300 тис. підприємств. Частка офшорних серед них в різних регіонах відрізняється, однак несуттєво» (додаток Б), [35]:

- 4,7% офшорних компаній від загальної кількості підприємств в Одеській області;
- 2,4% у Дніпропетровській області;
- 2,3% у Вінницькій області;
- 2% у Харківській області;
- 1,9% у Львівській області.

Однак у кількісному співвідношенні різниця відчутніша: «якщо на Вінниччині офшорних підприємств трохи більше ніж 400, то на Одещині їх понад 3 100. Однак, не лише кількістю компаній можна оцінити їхню «вагу»

в регіоні. Значно цікавішими виявилися масштаби їхньої роботи та фінансові показники. Так, офшорні компанії Вінницької області за 2017 рік згенерували 29% від загального доходу підприємств області. Офшорний бізнес Дніпропетровщини та Одещини досягнув показника у 32% кожен, Львівщини – 11%, а Харківщини – всього 7%. Тобто Одеська область знову попереду. Таке «лідерство» Одеської області можна пояснити кількома факторами. По-перше, в цьому регіоні традиційно висока економічна і торговельна активність. А чим сильніше промислово розвинутий регіон – тим більше в ньому офшорів. По-друге, на ситуацію впливає географічне положення Одещини. Це прикордонна область, розташована біля моря, тут загалом потужний міжнародний товарообіг. Однак варто зважати й на те, що частка підприємств області все ж належать реальним власниками з країн, які потрапили до списку низькоподаткових юрисдикцій (Молдова, Туреччина)» [35].

У бізнес-колах Кіпр асоціюється в першу чергу не з курортом, а з одним із «улюблених офшорів» бізнесу, зокрема й українського. І не дарма. «Саме цей мальовничий острів знаходиться на першому місці серед популярних країн-офшорів для 4 із 5 регіонів (окрім Одещини), котрі розглядаються у дослідженні. Загалом на Кіпрі знаходяться засновники понад 2,1 тис. компаній із 5 зазначених областей. Однак невдовзі ситуація може змінитися. 2018 року Кіпр змінив своє ставлення до можливостей приховувати на острові свій бізнес. Тепер він декларує суттєве посилення норм фінансового моніторингу і боротьбу з фіктивними компаніями, які не ведуть діяльності на території Кіпру. Хоча це поки не допомогло йому покинути список низькоподаткових юрисдикцій, затверджений в Україні Постановою Кабміну №1045. Також в ТОП-3 «улюблених офшорів» потрапили територіально близькі для України Молдова та Туреччина (додаток В). Очевидно, що на відомих офшорах український бізнес не зупиняється. Деякі компанії, зокрема Харківщини та Дніпропетровщини, «дістаються» екзотичної Федерації Сент-Кіттс і Невіс. Інші, а саме 22

компанії Львівщини, – самоврядної заморської території Великої Британії – Ангільї в Карибському морі. Хтось же обирає віддалені від материків Маршаллові острови посеред Тихого океану чи багату історичними пам'ятками Йорданію. Однак при розгляді компаній, засновниками якої є представники офшорів, потрібно звернути увагу на один момент. Не за всіма низькоподатковими юрисдикціями стоять українські резиденти» [35].

Сьогодні оцінити показник загальних втрат від офшоризації української економіки дуже складно, адже потрібно врахувати значну кількість факторів. «Так, за всі роки незалежності (1991–2018 рр.) валові нагромадження в основний капітал жодного разу не наблизилися до рівня 1990 р., тоді як кошти українського походження, які осіли в офшорах, за приблизними міжнародними оцінками, коливаються від 117 млрд дол. (Global Financial Integrity) до 167 млрд дол. (Tax Justice Network), а щорічні офшорні втрати України, за даними Міжнародного консорціуму журналістських розслідувань (ICIJ), досягають 1,5–2% ВВП на рік» [33].

В Україні з 1998 року поширення набули вільні економічні зони (ВЕЗ) та території пріоритетного розвитку (ТПР). «Ухвалено низку законів, на основі яких зонам і територіям було надано широкі податкові та митні пільги. Підприємства, розташовані в них, звільнялися від сплати ввізного мита на імпортовану продукцію, не платили або мали пільги на сплату податку на прибуток та ПДВ, могли не продавати валютну виручку, отриману за експорт продукції, акцизний збір, плату за землю тощо. Створення таких зон на державному рівні обґрунтовувалося високими цілями залучення інвестицій у депресивні регіони, розвитку продуктивних сил країни та високотехнологічних виробництв. У підсумку було створено 12 вільних економічних зон та 464 території пріоритетного розвитку. До таких утворень було включено понад 20% території країни (10,5% – ВЕЗ, 10,3% – ТПР)» [16].

Наявність системної кризи в українській економіці вимагає рішучих дій щодо створення сприятливого середовища для вільного розвитку

підприємництва, розкриття потенціалу регіонів, підвищення їх інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності. «Спеціальні економічні зони (СЕЗ) є вагомим чинником розвитку світової економіки. У понад 100 країнах світу діють тисячі СЕЗ у вигляді різних форм просторової організації бізнесу. В Україні до 2001 р. було створено 11 СЕЗ терміном на 20-60 років»[55,с. 86].

Заплановані обсяги інвестицій у СЕЗ України наведено на рис. 3.1.

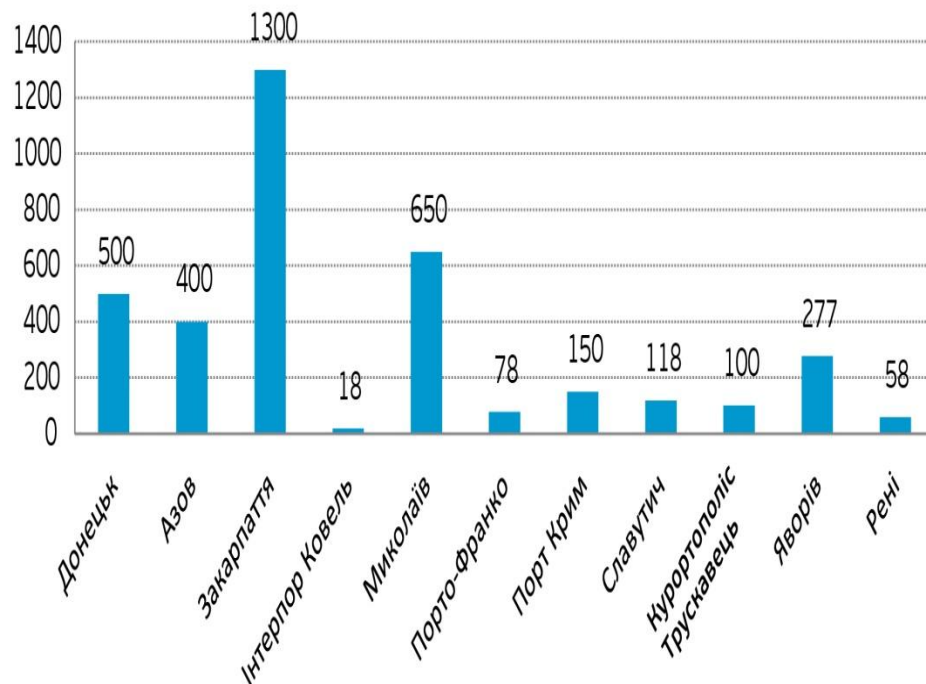

Рис. 3.1. Заплановані обсяги інвестицій у СЕЗ України, млн. доларів [51].

Кабінет Міністрів 29 вересня 2021 року вніс зміни до переліку офшорних зон і «додав до нього країну у складі Королівства Нідерланди – Сінт-Мартен. Сінт-Мартен – це острів у Карибському регіоні, спеціальний адміністративний регіон (*status aparte*) у складі Нідерландів зі значною автономією. Рішення уряду внести Сінт-Мартен до переліку офшорних зон обґрунтовано рішенням Організації економічного співробітництва та розвитку. Вона віднесла острів до «юрисдикцій з незадовільним рівнем імплементації стандартів щодо прозорості оподаткування» [56].

3.3. Перспективи деофшоризації в Україні

Україна теж хоче бути «у тренді» щодо глобальної деофшоризації, «доказом чого є зареєстрований у Верховній Раді України у 2016 р. документ «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запобігання розмиванню бази оподаткування та перенесенню прибутку в офшорні зони», що передбачає впровадження правил CFC (controlled foreign companies)» [61].

Зважаючи на постійні збільшення масштабів ухилення від сплати податків, виникає необхідність розроблення та законодавчого регулювання ефективної системи протидії. «В даному контексті, доцільно дослідити основні способи протидії ухиленню від сплати податків в офшорних зонах. Розроблення та ефективна реалізація системи протидії ухиленню від оподаткування дозволить знизити рівень недоотримання державою до бюджету податкових надходжень, а, відтак, дозволить забезпечувати державою виконання її основних функцій та забезпечення високих стандартів життя. Основні заходи щодо деофшоризації, розроблені Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Організацією Об'єднаних Націй (ООН), Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) спрямовуються на [15, с. 85]:

- запобігання використанню офшорних зон для несумлінного податкового планування та зниження рівня податкового навантаження;
- зміцнення податкової бази країни за рахунок надходження податкових платежів з доходів, які отримані в офшорах;
- підвищення стабільності та захищеності транскордонного співробітництва щодо руху коштів і зниження впливу офшорного капіталу на національні фінансові ринки;
- зниження рівня конфіденційності у відношенні до бенефіціарів офшорних компаній і проведених ними фінансовими та іншими операціями».

Однак, проведення боротьби з легалізацією коштів, одержаних злочинним шляхом, з використанням офшорних юрисдикцій і зон, вимагає, в першу чергу, «розроблення міжнародних стандартів протидії деофшоризації та удосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародних нормативно-правових актів. Більше того, нагальною потребою виявляється спрощення процедури доступу правоохоронних органів до інформації, що становить банківську таємницю, та посилення розвитку державного фінансового моніторингу» [15].

Однією з важливих новацій у антиофшорній боротьбі стало «впровадження Плану ОЕСР/G20 Base erosion and profit shifting (BEPS) – Плану з протидії розмиванню бази оподаткування та переміщення прибутку, який вміщує 15 кроків, необхідних для вирішення питання уникнення оподаткування. BEPS має важливе значення для країн, що розвиваються, через їхню значну залежність від податку на прибуток підприємств, особливо від транснаціональних корпорацій» [1, с. 71].

Україна долучилася до Плану BEPS та взяла на себе зобов'язання імплементувати так званий «Мінімальний стандарт Плану дій BEPS обов'язкові чотири заходи з п'ятнадцяти запропонованих, а саме:

- п'ятий захід, що спрямований на боротьбу з податковими зловживаннями, пов'язаними з використанням спеціальних шкідливих режимів оподаткування (countering harmful tax practices);

- шостий захід, спрямований на попередження зловживань при застосуванні конвенцій про уникнення подвійного оподаткування (preventing tax treaty abuse);

- тринадцятий захід, направлений на вдосконалення вимог чинних національних правових норм до документації з трансфертного ціноутворення (transfer pricing documentation and country-by-country reporting);

- чотирнадцятий захід, мета якого – підвищення ефективності механізмів вирішення спорів між країнами при застосуванні договорів

про уникнення подвійного оподаткування (cross-border tax dispute resolution)» [57].

Для України впровадження податкової практики «щодо обмеження шляхів виводу прибутків у офшорні юрисдикції на основі положень Плану дій ОЕСР BEPS та правил КІК (CFC) у національне законодавство сприятиме жорсткості контролю над податковим адмініструванням, яке повинно стати ефективним інструментом легалізації діяльності компаній зони тіньового офшорингу, формування у податкових органів повної картини операцій платників податків за кордоном» [29, с. 26].

За даними ОЕСР, в Україні поки що не виявлено шкідливі пільгові податкові режими, «відповідно Крок 5 (шкідлива податкова практика) вже реалізовано. Також із прийняттям і набранням чинності Закону України «Про ратифікацію Багатосторонньої конвенції про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування» було реалізовано Крок 15 (MLI) Плану BEPS» [49].

Тому можна стверджувати, що Україна із розумінням сучасного негативного впливу офшорної діяльності на власну економіку прямує у напрямку повної імплементації Плану BEPS. «Надалі у зв'язку із глобальною цифровізацією і тим, що компанії можуть бути активно залучені в економічне життя великої кількості юрисдикцій без значної фізичної присутності, ОЕСР у 2019 р. презентувала План дій BEPS 2.0., який є реалізацією Програми роботи з вирішення податкових викликів, пов'язаних із цифровою економікою, прийнятою Inclusive Framework (групою країн, включно з Україною, котрі співпрацюють у рамках Програми розширеного співробітництва Плану дій BEPS ОЕСР/G20)» [1, с. 71].

Цей План є продовженням глибокого реформування за напрямом унеможливлення ухилення від оподаткування і «включає два компоненти:

1. Pillar One – стосується правил розподілу податкових прав між юрисдикціями та порядку розподілу прибутку (компанії повинні платити

податки у країнах, де отримують прибуток, а не тільки за місцем їх юридичної реєстрації).

2. Pillar Two – зосереджений на запобіганні можливості транснаціональних корпорацій виводити прибутки в юрисдикції, де вони взагалі не підлягають оподаткуванню або оподатковуються за низькою ставкою (Global Anti-Base Erosion)» [27].

Мінфін України також презентував Дорожню карту реалізації Плану BEPS (до 2020 р.), метою якої є забезпечення оподаткування прибутку за місцем створення додаткової вартості та здійснення реальної економічної діяльності, а також протидія штучному виведенню прибутків з-під оподаткування в Україні. Відповідно до неї, Україна планує імплементувати вісім із загальних 15 заходів Плану BEPS (чотири з них присвячено питанням з трансфертного ціноутворення – це заходи №№ 8–10 та 13). Для успішної реалізації мінімальних заходів необхідно приєднатися до автоматичного обміну фінансовою інформацією для податкових цілей за стандартом CRS.

«Ключові напрями змін у світлі BEPS і загальної деофшоризації, що матимуть значний вплив на нові правила ведення бізнесу, полягають у боротьбі зі шкідливими податковими режимами. Основна проблема, яку має вирішити Захід № 5 Плану BEPS, – це пільгові правила оподаткування, які застосовуються у деяких країнах (у тому числі й офшорних юрисдикціях) до холдингів і штаб-квартир міжнародних корпорацій, до доходів від фінансування та лізингу, судноплавства, страхової та банківської діяльності й до доходів від об'єктів інтелектуальної власності. Ті податкові режими, що визнані шкідливими, повинні бути анульовані або суттєво трансформовані. Відсутність вимог до наявності економічної бізнес-присутності та здійснення важливої бізнес-діяльності (substance) є основним катализатором зловживання і чинником шкідливості пільгового режиму. Проведення оцінки виконання Заходу № 5 віднесено до компетенції спеціально створеного Форуму з питань шкідливих податкових практик (FHTP), який уже сьогодні переглянув 136 пільгових податкових режимів, 27 з яких є IP-regimes (пільгові режими

оподаткування доходів від інтелектуальної власності). Для визнаних шкідливими режимів IP-Vox висувається вимога можливості їх збереження лише за умови застосування підходу методології причинних зв'язків (nexus approach) та неможливості поширення пільг на такі об'єкти інтелектуальної власності, як торгові марки, знаки для товарів і послуг та інші маркетингові (пов'язані з просуванням товарів, робіт, послуг) нематеріальні активи. Окрім цього, другим аспектом реалізації Заходу № 5 є підвищення прозорості та взаємодії між різними країнами шляхом уведення обміну інформацією про країни, у яких існують пільгові режими, індивідуальних податкових угод-консультацій (tax ruling) у процесі домовленостей між податковими органами та платниками податків» [29, с. 27].

Для вирішення проблем, пов'язаних з офшорними зонами, розділяючи думку деяких науковців та аналітиків [43; 48; 22], ми вважаємо необхідним вжиття таких заходів:

- «створення сприятливого інвестиційного клімату у вітчизняній економіці, що сприятиме легалізації вивезеного капіталу;
- реформування державно-адміністративного апарату країни, покращення функціонування державних інститутів з безпекової, правоохоронної, судової, адміністративної, комунальної, медичної та освітньої функцій, оскільки від якісного та чіткого виконання ними власних функцій залежить відношення вітчизняного бізнес-середовища до держави;
- запровадження процесів демонополізації, деолігархізації та децентралізації, тобто встановлення чесних і конкурентних «правил гри» для всіх без винятку бізнес-структур;
- розробка механізму, який унеможливиював би в майбутньому повернення та функціонування механізмів тінізації, а також ухилення від оподаткування з посиленням відповідальності за ці правопорушення; для цього потрібно переглянути законодавство України та її Кримінальний кодекс щодо відповідальності за економічні правопорушення, щоби вони були логічними, адекватними і транспарентними до застосування»;

- «прив’язка фіскальних органів влади України під час накладання штрафних санкцій до суми загального доходу від продажів на світових ринках, а не до неоподаткованого мінімуму доходів громадян (наприклад, штраф на 10% від суми доходів від продажів суттєво знизить привабливість використання офшорних зон);
- запровадження на рівні міжнародних стандартів бухгалтерського обліку обов’язкової звітності про діяльність в офшорних зонах;
- створення єдиного переліку юридичних та фізичних осіб, що зареєстрували компанії або відкрили рахунки в офшорах;
- запровадження санкцій по відношенню до податкових сховищ та тих, хто користується їх послугами, залежно від рівня прозорості операцій та міжнародного співробітництва;
- розробка ефективного виду моніторингу за грошовими операціями для Міністерства фінансів та Національного банку України;
- внесення змін до чинного законодавства для гармонізації з рекомендаціями Групи з опрацювання заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF);
- викриття і призупинення функціонування кримінальних груп у галузі банківської діяльності, регіональної економіки, де зосереджені чималі можливості для боротьби з відмиванням коштів, отриманих кримінальним шляхом;
- удосконалення системи валютного контролю щодо уповноважених банків за діями їхніх клієнтів, які пов’язані з переказами коштів за кордон за угодами, що потребують більшої уваги;
- удосконалення порядку первинного валютного контролю;
- підготовка низки підзаконних нормативно-правових актів, які б регулювали діяльність офшорного бізнесу;
- оприлюднення за допомогою засобів масової інформації ситуації щодо боротьби з відмиванням коштів, отриманих кримінальним шляхом»;

- «популяризація продуктивних форм і способів боротьби з тіньовими офшорними операціями;
- встановлення жорстких вимог до подачі інформації про здійснення електронних переказів;
- посилення вимог щодо контролю транзакцій, здійснюваних публічними особами, а також оточуючих їх особами, включаючи членів сім'ї, помічників, родичів тощо;
- посилення перевірки джерел доходів політичних діячів;
- посилення вимог до виконавчих органів боротьби з відмиванням коштів» [42, с. 158].

Всім вищенаведеним заходам з вирішення проблем, пов'язаних з офшорними зонами, необхідне «застосування активних дій з боку держави, а також тісної міжнародної співпраці. Для цього потрібні перш за все політична воля вищого керівництва країни та ефективна команда, яка взяла б відповідальність за вжиття цих заходів» [48].

Вивчення досвіду інвестиційних офшорних юрисдикцій із залучення іноземних інвестицій «сприятиме запровадженню в Україні ефективного законодавства щодо заснування нових індустриальних парків, а в майбутньому – і вільних економічних зон» [9, с. 14].

Податкова політика України в розумінні деофшоризації та фіскальної безпеки є важливою складовою податкової безпеки держави. В основі податкової політики мають бути нові принципи, суть яких полягатиме в наступному:

- 1) «Податкова амністія на перше півріччя, щоб дати можливість трансформувати нову податкову систему (надати платникам податків час задекларувати доходи / активи, з яких не сплачено податки). Платник податків узаконює актив й отримує імунітет від кримінального і цивільного переслідування (нерозголошення і захист репутації). Нульове декларування, проведення громадянами України разового дозволу» [20, с. 105].

2) «Створення довіри: 100% електронне адміністрування як частина реформи Державної фіскальної служби, зі зміною назви з «Фіскальної служби» на «Податкову службу» чи «Департаменту доходів і зборів», ліквідація податкової міліції (ліквідація ПМ дозволить знизити ступінь адміністративного тиску на бізнес) та організація окремого незалежного органу «Бюро фінансової безпеки».

3) Зменшення податкового навантаження. Зменшити податок на прибуток (корпоративний) податком на виведений капітал: платежі між платниками ПнВК не обкладаються податком і не контролюються (скасування контролю доходів і витрат, спрощення адміністрування, зниження корупції). Наслідки – зростання капіталізації компаній, що збільшує можливості для отримання зовнішнього кредитування і залучення інвестицій.

4) Посилення інституту трансфертного ціноутворення. (Інструмент контролю ТЦО дозволяє стягувати з великих компаній податки з прибутку, що «втекли» з України в офшорні зони.) Запровадження обов'язкового оподаткування прибутків українських корпорацій, отриманих за кордоном, скасування існуючої відстрочки сплати цього податку до репатріації прибутку; заходи зі зменшення мотивації компаній до переміщення прибутків і активів за кордон; запуск ефективного міжнародного обміну податковою та фінансовою інформацією як наслідок ратифікації Україною Багатосторонньої конвенції (MLI). Зміни у Кримінальному кодексі (КК) України всього VII розділу «Злочини у сфері господарської діяльності» від 199—233 статті, штрафи та санкції повинні бути суворішими та більш чіткими» [20, с. 105].

Для децентралізації функцій держави, щодо збору податків, які є одним з основних джерел фінансування суспільних потреб, у тому числі потреб місцевих громад, доцільно впровадити такі кроки:

1) надати право місцевим громадам на обласному рівні через органи місцевого самоврядування відповідного рівня самим вирішувати, які з

передбачених Податковим кодексом місцевих податків, що 100 - відсотково спрямовуються до місцевих бюджетів, будуть збиратися на територіях, що підпадають під юрисдикцію таких громад;

б) законодавчо закріпити за органами місцевого самоврядування право на самостійне встановлення розміру пільг зі сплати місцевих податків в частині, що спрямовується до місцевих бюджетів, та визначення категорій платників податків, яким такі пільги надаються;

в) до переліку контролюючих органів, визначених Податковим кодексом як такі, що виконують функцію контролю за нарахуванням та сплатою податків додати органи місцевого самоврядування, надавши їм функцію контролю за повнотою та своєчасністю сплати місцевих податків, що є джерелом фінансування відповідних місцевих громад;

г) запровадити новий порядок розподілу екологічного податку, за якого лівова частка цього податку залишатиметься в регіоні, де безпосередньо розміщені джерела забруднення, з якими пов'язано сплату цього податку. При цьому, цей порядок повинен передбачати прозорий механізм фінансування програм екологічної модернізації підприємств, що сплачують цей податок, або шляхом компенсації витрат на впровадження таких програм, або шляхом заліку сум понесених підприємством витрат на екологічну модернізацію в рахунок сплати його податкового зобов'язання зі сплати екологічного податку;

д) дозволити розподіляти податок на доходи фізичних осіб між місцевим бюджетом за місцем роботи та місцем життєвих інтересів працюючої особи (за бажанням, наприклад, 50/50).

Висновки до розділу 3

За результатами дослідження принципів ведення офшорного бізнесу в Україні було зроблено такі висновки:

1. Розвиток країни має базуватися на ефективному використанні наявних ресурсів і створенні умов для їх збільшення. Для цього економічна політика має бути направлена на справедливий розподіл створених у країні благ, а не на використання їх вузькою групою людей. Одним із таких ефективних інструментів може стати дієва боротьба з виведенням капіталів в офшорні юрисдикції, яке набуло загрозливих обсягів.

2. Досліджено історію становлення «офшорної» моделі української економіки. Простежено за процесом переорієнтації українських виробників на світові ринки, окреслено масштаби загальних втрат української економіки від використання механізмів «оптимізації».

3. Останніми часом світова спільнота дуже стурбована діяльністю офшорних компаній. Щорічно запроваджуються нові методи боротьби з офшорами. Тому треба відмітити, що в світі активувався глобальний процес деофшоризації світової економіки. Деофшоризація – це протидія розмиванню оподаткованої бази і виведення прибутку з-під оподаткування. Іншими словами деофшоризація – це виявлення прибутків, виведених у низькоподаткові та офшорні юрисдикції, та оподаткування таких прибутків.

4. В 2016 році Україна почала процес підготовки до реалізації Плану дій щодо протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутків за кордон (BEPS), який вміщує 15 заходів щодо усунення прогалін в міжнародному податковому регулюванні та розбіжностей у національному податковому законодавстві різних країн, які дозволяють «приховувати» корпоративний прибуток та штучно переміщати його до низькоподаткових юрисдикцій, де компанії не ведуть господарської діяльності.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження особливостей міжнародного офшорного бізнесу в системі сучасних трансформаційних процесів було зроблено такі висновки:

1. Офшор — це спосіб ухилення від сплати податків, заснований на законодавстві багатьох країн (переважно острівних), які частково або повністю звільняють від оподаткування доходи компаній, отримані за межами кордонів (берегів) країни реєстрації; один з основних і найефективніших методів цього напрямку. Часто умовою для того, щоб вважати компанію офшорною, є відсутність у неї економічної діяльності в межах країни реєстрації. Офшорна зона є одним із видів вільних економічних зон, що належать до сервісних вільних економічних зон, особливістю яких є створення сприятливого валютного, фінансового та фіскального режимів для підприємців, високий рівень правової гарантії банківської та комерційної таємниці, лояльність державного регулювання. Синоніми офшорної зони – офшорний центр, безподаткова зона, податкова гавань.

2. З точки зору «несприятливості» офшорні зони діляться на дві категорії: «чорними» зазвичай є країни з нульовим оподаткуванням та високим рівнем конфіденційності; «сірі» — країни, які наразі не відповідають вимогам, але показали, що готові змінюватися та дотримуватись податкової прозорості та чесності.

3. Офшорні схеми базуються на використанні можливостей, які надають укладені угоди про усунення подвійного оподаткування. Офшорні схеми все більше стали базуватися не тільки на договорах купівлі-продажу, а й на лізингу, комісії, трасту, страхування та інших договірно-правових формах.

4. Головною перевагою офшорів є сприятливий податковий клімат. Офшорні компанії зазвичай не сплачують ПДВ, податок на прибуток,

податок з продажів, соціальні внески. Власники таких фірм можуть оптимізувати прибутки та податки на майно. Офшори мають свої недоліки. Конфіденційність не дозволяє потенційним інвесторам визначити реальну вартість офшорної фірми, що ускладнює оцінку та фінансування бізнесу. До того ж власнику бізнесу важко довести своє право власності та отримати кредит.

5. Проведений аналіз сучасних тенденцій міжнародного офшорного бізнесу дозволяє зробити висновок, що для економічно розвинутих країн, які мають авторитет у всьому світі, найпростішим і недорогим кроком на шляху використання можливостей офшорного бізнесу є дозвіл громадянам інших країн реєструвати на своїй території компанії-нерезиденти, які повинні дотримуватися «класичних» офшорних принципів у своїй діяльності, або надання офшорного статусу компаніям, які займаються певним видом діяльності. Таким шляхом пішли багато країн, через що можна констатувати наявність стійкої тенденції зростання кількості країн, які надають офшорні послуги подібним чином. Такі країни часто стають проміжними ланками на шляху фінансових потоків.

6. Проаналізовано особливості офшорних зон в Європі, Азії та США. Слід підкреслити, що в класичному розумінні чистих офшорів на території Європи практично немає, тому складні схеми використовуються, коли офшорна компанія отримує «реєстрацію» у правильній юрисдикції для отримання податкової оптимізації, тобто, іншими словами, знаходить незаборонені лазівки у завісах, які ставить податкова контрольна структура. Азія в цілому поки що осторонь антиофшорної кампанії, розгорнутої в Європі та США. Багато в чому поведінка азіатських країн пов'язана з тим, що там не так багато «чистих» офшорів. Найвідоміші офшорні юрисдикції, Гонконг і Сінгапур, хоч і надають своїм клієнтам спрощену процедуру реєстрації компаній і сприятливі податкові ставки, все ж використовуються переважно компаніями та клієнтами з певними інтересами в Азії. США перетворилися на провідний офшорний притулок для злочинців і

корумпованих чиновників з усього світу. Цьому сприяли м'які вимоги щодо реєстрації в окремих штатах, наприклад, в Делавері, де потрібно дуже мало інформації під час створення компанії.

7. Український бізнес схильний до офшорних схем, кількість підприємців, які хочуть уникнути оподаткування в Україні, щороку збільшується. І для цього є причини. Перша – це ухилення від сплати податків. Друга – захист від рейдерства. Третій пункт – економія. Для бізнесмена, який заробляє хороші гроші, інвестувати гроші за кордон – це захистити свої заощадження. Тому що в Україні поганий інвестиційний клімат. Четверта причина – іноземні банки не завжди хочуть співпрацювати з українськими компаніями, тому що для них Україна є однією з ризикових країн.

8. Обґрунтовано, що розроблення та ефективна реалізація системи протидії ухиленню від оподаткування дозволить знизити рівень недоотримання державою до бюджету податкових надходжень, а, відтак, дозволить забезпечувати державою виконання її основних функцій та забезпечення високих стандартів життя. Запропоновано заходи щодо деофшоризації. Оцінивши всі переваги та недоліки глобальної деофшоризації, можна допустити, що вона позитивно вплине на зовнішньоекономічну діяльність. Встановлення рівних і справедливих економічних умов допоможе залучити інвестиції в країни незалежно від того, мають вони пільгові податкові умови чи ні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевза Д.О. Правова характеристика офшорних зон та антиофшорного регулювання: Україна та світ. *Юридичний науковий електронний журнал* . №8/2020. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2020/18.pdf (дата звернення: 3.10.2022).
2. Бозуленко О. К. Роль офшорної фінансової діяльності у світовій фінансовій системі. *Економіст*. 2010. № 1. С. 51–53.
3. Бусол О. Деофшоризація в Україні у світлі нової світової тенденції / Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2174:deofshorizatsiya-v-ukrajini-2&catid=71&Itemid=382 (дата звернення 15.10.2022).
4. Гамбаров Г. Д. Механізм міжнародно-правового співробітництва у сфері боротьби з офшорними схемами ухилення від сплати податків. *Фінансове право*. 2013. № 3 (25). С. 18-21.
5. Горецька М. ОАЕ, Сінгапур, Малайзія, Грузія «офшор», яку FreeZone обрати? *Юридична газета online*. 2019. №48 (702). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/oe-singapur-malayziya-gruziya-ofshor-yaku-freezone-obrati.html> (дата звернення: 15.11.2022).
6. Грозний І. Деофшоризація українського бізнесу – 9 реальних кроків. 2017. URL: https://uisgda.com/ru/deofshorizatsiya_ukranskogo_bznesu_9_realnih_krokv.html (дата звернення: 28.10.2022).
7. Ерман Г. Величезні можливості. Як Азія може змінити долю України. *BBC News Україна*. 2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55173910> (дата звернення: 17.11.2022).
8. Іноземні інвестиції: офшорні зони та їх інституції в міжнародному бізнесі : навч. посіб. / В. А. Вергун, О. І. Ступницький; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К. : Київ. ун-т, 2012. 415 с.

9. Карлін М. І. Інвестиційні офшори: навч. посіб. / М. І. Карлін, О. А. Івашко. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 292 с.
10. Карлін М. І. Причини, проблеми та шляхи регулювання діяльності офшорів у світовій фінансовій системі. *Історія народного господарства та економічної думки України*: зб. наук. праць. Вип. 50. Київ: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». 2017. С. 236-250.
11. Карлін М. І. Фінансові офшори : навч. посіб. для студ. ВНЗ III–IV рівнів акредитації / М. І. Карлін, О. В. Борисюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 240 с.
12. Катасонов В. «Чорні діри» світової фінансової системи. *Україна фінансова*. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/204.htm. (дата звернення 30.10.2022).
13. Комар І. С. Види офшорних зон та їх вплив на організацію бухгалтерського обліку. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3111> (дата звернення: 20.11.2022).
14. Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196_016#Text (дата звернення: 30.10.2022).
15. Копитко М.І., Вінічук М.В. Використання офшорних зон як спосіб ухилення від оподаткування. *Вчені записки Університету «КРОК»* №1(61), 2021. URL: <https://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/375/404> (дата звернення: 1.10.2022)
16. Кравчук А. Україна офшорна. Історія формування вітчизняної моделі економіки. 2015. URL: <https://commons.com.ua/ru/ukrayina-ofshorna-istoriya-formuvannya-vitchiznyanoyi-modeli-ekonomiki/> (дата звернення: 8.10.2022).
17. Кухарик В., Фаримець В., Сучасний стан розвитку офшорного бізнесу у світі. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*

2020. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/128/110> (дата звернення: 2.10.2022)
18. Лебідь О. В., Гаркуша В. О. Особливості діяльності офшорних зон та їх роль у системі світових фінансових центрів. *Бізнес Інформ*. 2019. №11. С.290–296.
19. Луцишин З., Мехтієв Е. Офшорні фінансові центри у глобальному русі капіталів. *Міжнародна економічна політика*. 2017. № 2 (27). С. 62-94.
20. Луцишин З., Южаніна Н., Фролова Т., Мазур М., Перебийніс Д. Сучасна офшоризація бізнесу у конструкті національної фіскальної безпеки. *Міжнародна економічна політика*. 2019. № 1. С. 70–112.
21. Максименко А.В. Офшорні механізми в європейському оподаткуванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 14, частина 2. С. 24-27.
22. Мартиненко В.О. , Гордієнко В.П. Аналіз функціонування офшорних зон та шляхи подолання наслідків їх негативного впливу на економіку України. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 15. URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/25.pdf (дата звернення: 7.10.2022).
23. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України від 29 жовтня 2013 р. № 1277.
24. Миценко, І.М., Бабець І.Г. Трансформація системи управління зовнішньоекономічною та інвестиційною безпекою України в умовах глобалізації : монографія. Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. Кропивницький : Поліграф-Сервіс, 2021. 464 с.
25. Міжнародне оподаткування: навч. посіб. для студентів екон. спец. / В.І. Грушко, Ю. О. Махортов, Н. А. Телічко, В. М. Бородачова; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2012. 382с.

26. Міжнародні фінанси: Навч. посіб. / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць та ін., За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Мозгового. К.: КНЕУ, 2005.
27. Мішин М., Шолохова А. План дій BEPS 2.0: що передбачає подальша реформа міжнародного оподаткування. *Незалежний журналістський бізнес-портал Mind*. 31 січня 2020 р. URL: <https://mind.ua/openmind/20207189-plan-dij-beps-2-0-shcho-peredbachae-podalshareforma-mizhnarodnogo-opodatkuвання> (дата звернення: 25.10.2022).
28. Москаленко Н. В. Проблеми, зумовлені функціонуванням офшорних юрисдикцій, та шляхи їх розв'язання. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 10. С. 117-121.
29. Мудрак Н.О. Перспективи деофшоризації в Україні: імплементація плану BEPS. *Причорноморські економічні студії*. Випуск 46-1. 2019. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/46_1_2019/6.pdf (дата звернення: 5.10.2022).
30. Наказ Міністерства економіки України від 29 жовтня 2013 р. № 1277 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/ME07222.html (дата звернення 22.10.2022).
31. Насипайко Д.С., Резніченко О.О. Глобалізація та тенденції міжнародної торгівлі. *Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери*. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 9 грудня 2021 р., м. Кропивницький. – К.: «Ексклюзив-Систем», 2021. С.73-75.
32. Нешко Р.М., Матвійчук В.І. Податкова безпека держави як запорука стабільної фінансової безпеки України. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2016 Вип. 2, Ч. 8. С. 208–214.
33. Основні показники по СЕЗ. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9a321bee-7eaf-48c9-8888-1933f263a96d&title> (дата звернення: 22.11.2022).

34. Офіційний сайт аналітичного центру Capital Economics URL: <http://www.CapitalEconomics.com> (дата звернення: 14.11.2022).
35. «Офшорний» слід ділових регіонів України. 2019. URL: <https://youcontrol.com.ua/data-research/ofshorny-slid-dilovykh-rehioniv-ukrayiny/> (дата звернення: 4.10.2022).
36. Офшорні зони: види та особливості. *Газета Вікна*. URL: <http://vikna.if.ua/cikavo/68688/view> (дата звернення 19.10.2022).
37. Офшорні скандали: у Канаді нарахували \$76 мільйонів додаткових податків. *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3588464-ofsorni-skandali-u-kanadi-narahovali-76-miljoniv-dodatkovih-podatktiv.html> (дата звернення: 18.11.2022).
38. Офшорні схеми. URL: <https://lawrange.net/uk/ofshorni-shemi/> (дата звернення 17.10.2022).
39. Падалка С.С. Приватизація в Україні у системі відносин: влада, громадянське суспільство, особа 1991–2010 роки. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6441-0/7.pdf> (дата звернення: 1.11.2022).
40. Пешко А. В. Офшорний бізнес як складова світової економіки. *Економіка та підприємництво*. 2016. № 3. С. 233–236.
41. Піонтківська І. Податки у світі: навіщо нам потрібні податки та як створити ефективну систему оподаткування? URL: <https://voxukraine.org/podatki-u-sviti-navishho-nam-potribni-podatki-ta-yak-stvoriti-efektivnu-sistemu-opodatkuvannya/> (дата звернення: 24.11.2022).
42. Податковий Кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2022).
43. Предборський В.А. Детінізація економіки в контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології: монографія. Київ: Кондор, 2005. 613 с.

44. Прибиток П. Офшори і офшорні зони: що це, де і як працює? Бізнес і Фінанси в Україні. URL: <https://dumka.biz/ofshori-i-ofshorni-zoni-shho-ce-de-i-yak-pracyuye/> (дата звернення 10.10.2022).
45. Про валюту та валютні цінності: Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 12.10.2022).
46. Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон: Указ Президента України від 28.04.2016р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/2016#Text>. (дата звернення: 11.10.2022).
47. Про Концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні: Постанова КМУ від 14 березня 1994 р. № 167. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-94-п/ed20040825/find> (дата звернення 02.11.2022).
48. Редзюк Є.В. Офшоризація світової економіки: перспективи для України і світу. URL: <http://aphd.com.ua/publication-34> (дата звернення: 29.10.2022).
49. Реун А. Огляд Проекту Закону із запровадження Плану дій BEPS в Україні / Асоціація правників України. 06 лютого 2019 р. URL: <https://uba.ua/documents/Реун.pdf> (дата звернення: 24.10.2022).
50. Сардак С.Е., Ситнік А.І. Вплив офшорних зон на економіку держави. Інфраструктура ринку. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2018. Вип. 25. С. 52–57.
51. Спеціальні економічні зони: панацея для України чи невиправдана загроза? URL: <https://forumkyiv.org/uk/analytics/specialni-ekonomichni-zoni:-panaseya-dlya-ukrayini-chi-nevipravdana-zagroza> (дата звернення: 23.11.2022).
52. Столяров В.Ф., Островецький В.І. Становлення та розвиток офшорної діяльності резидентів України. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 1 (43). С. 68–82.

53. Схеми та перспективи виводу капіталів до офшорних зон. *Інформаційно аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку*. 2015. URL: <http://www.ufin.com.ua/> (дата звернення 21.10.2022).
54. Таблиця порівняння юрисдикцій для реєстрації офшорних компаній. *Concept consulting Ltd.* 2019. URL: <http://www.conceptconsult.ru/offshore/compare/> (дата звернення: 27.10.2022).
55. Ткач С. М. Спеціальні економічні зони в Україні: досвід і нові пріоритети просторової організації. *Регіональна економіка* 2016. №3. С.86-97.
56. Україна визнала ще один «офшор». *Економічна правда*. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/09/29/678289/> (дата звернення: 19.11.2022).
57. Україна і план BEPS: чому офшори відходять у минуле. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/offshore/2019/10/29/652879> (дата звернення: 22.10.2022).
58. Чеберяко О. В. Сутність офшорної фінансової діяльності та її вплив на економіку України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Випуск 118 (частина II). URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2207/1966> (дата звернення: 9.10.2022).
59. Черленяк І. І., Дюгованець О. М. Міжнародний офшорний бізнес та глобальна фінансова система. *Проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 24-29.
60. Шамборовський Г. О. Види і функції бізнес-схем та банківських операцій в офшорних юрисдикціях. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2021/23.pdf (дата звернення: 21.11.2022).
61. Шокрута В. Глобальна деофшоризація та її вплив на ЗЕД. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/globalna-deofshorizaciya-ta-yiyi-vpliv-na-zed.html>. (дата звернення: 21.10.2022).
62. Arlow O. Kim Jong-il keeps \$4bn 'emergency fund' in European banks. *The Daily Telegraph*. URL:

- <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/northkorea/7442188/KimJong-il-keeps-4bn-emergency-fund-in-European-banks.html>. (дата звернення: 10.11.2022).
63. Barber H. Tax Havens Today. The Benefits and Pitfalls of Banking and Investing Offshore. Hoboken : John Wiley and Sons, 2012. 437 p.
64. Countering offshore tax evasion. URL: <https://www.oecd.org/ctp/exchange-of-taxinformation/42469606.pdf> (дата звернення 01.10.2022)
65. Deloitte Corporate Tax Rates. 2017 URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-corporate-tax-rates.pdf> (дата звернення 20.10.2022).
66. Djankov S. Tax policy and state aid in the EU / S. Djankov. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/tax-policy-and-state-aid-in-the-eu> (дата звернення 18.10.2022).
67. Doing Business. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.* URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=05376d6c-3772-4027-ac6f73e33e2905a8&title=DoingBusiness2019> (дата звернення 02.11.2022).
68. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>. (дата звернення: 17.10.2022).
69. Global Wealth: Reigniting Radical Growth. 2019. URL: <https://www.bcg.com/%20publications/2019/global-wealth-reigniting-radical-growth.aspx> (дата звернення: 20.10.2022).
70. Hendrikse, Reijer, Fernandez, Rodrigo. Offshore Finance. How Capital Rules the World. URL: https://www.researchgate.net/publication/330713868_Offshore_Finance_How_Capital_Rules%20the_World (дата звернення: 15.10.2022).
71. Henry J. S. The price of offshore revisited . *Tax Justice Network*. URL: http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Price_of_Offshore_Revisited_120722.pdf (дата звернення: 4.11.2022).

72. Hidden Corners of the Global Economy. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/%20ft/fandd/2019/09/pdf/fd0919.pdf> (дата звернення: 14.10.2022).
73. HSBC files: how a 1934 Swiss law enshrined secrecy. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/business/2015/feb/08/hsbc-files-1934-swiss-law-secrecy> (дата звернення: 9.11.2022).
74. Jan Fichtner. The Offshore-Intensity Ratio. URL: https://www.researchgate.net/publication/281460648_The_Offshore-Intensity_Ratio (дата звернення 16.10.2022).
75. Lane P. R. The History of Tax Havens: Cross-Border Investment in Small International Financial Centers / Philip R. Lane, Gian Maria Milesi-Ferretti. *IMF Working Paper*: URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp1038.pdf> (дата звернення: 3.11.2022).
76. Locational banking statistics. URL: <https://www.bis.org/statistics/bankstats.htm> (дата звернення: 2.11.2022).
77. Neshko R. The concept of national financial security and methods of its evaluation / R. Neshko, V. Matviychuk // *Economic and Law Paradigm of Modern Society*. — 2016. — P. 84-93
78. Net International Investment Position. URL: <http://data.imf.org/?sk=7A51304B-6426-40C0-83DD-CA473CA1FD52&ss=1440014571113> (дата звернення: 5.11.2022).
79. Offshore Shell Games. The Use of Offshore Tax Havens by Fortune 500 Companies. 2017. URL: <https://itep.org/wp-content/uploads/offshoreshellgames2017.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).
80. Palan R.. Tax Havens: How Globalization Really Works (Cornell Studies in Money) / R. Palan, R. Murphy, C. Chavagneux. Ithaca, NY: Cornell University Press., 2009. P. 11.
81. Paying Taxes. *World Bank Group and PwC*. 2017. URL: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2017.pdf>. (дата звернення: 12.11.2022).

82. Paying Taxes. *World Bank Group and PwC*. 2018. URL: https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc_paying_%20taxes_2018_full_report.pdf (дата звернення: 18.10.2022).
83. Tax avoidance and offshore finance. URL: http://www.uniglobalunion.org/sites/default/files/files/news/tax_avoidance_and_ofshore_finance.pdf. (дата звернення: 7.11.2022).
84. The Global Financial Centres Index. 2019. 22 March. URL: https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_25_Report.pdf. (дата звернення: 19.10.2022).
85. Understanding financial interconnectedness. *International Monetary Fund* URL: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/100410.pdf>. (дата звернення: 8.11.2022).
86. Wayne L. How Delaware thrives as a corporate tax haven. *The New York Times* URL: http://www.nytimes.com/2012/07/01/business/how-delaware-thrives-as-a-corporatetax-haven.html?_r=1 (дата звернення: 11.11.2022).